

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

KÂBE'YE AİT SİDÂNE VE HİCÂBE GÖREVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf AKBEY

İstanbul
Eylül -2023

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

KÂBE'YE AİT SİDÂNE VE HİCÂBE GÖREVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf AKBAY

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ziya KAZICI

İstanbul
Eylül -2023

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Ziya KAZICI

Üye Doç. Dr. Mehmet ÖNCEL

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Salih GÜNDÜZ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Kâbe’ye ait Sidâne ve Hicâbe Görevleri**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Yusuf AKBEY

ÖN SÖZ

Kâbe, Müslümanlar arasında kutsal kabul edilen ibadet mekanlarının başında gelir. Sadece kible olmasıyla değil aynı zamanda Hac ve Umre ibadetlerinin merkezi olmasıyla da önemlidir. Bütün bunlar Kâbe'nin müminler nazarında daima büyük bir saygıyla karşılanmasında etkili olmuştur. Ayrıca Beytullah/Allah'ın Evi şeklinde telakki edildiğinden dolayı bu mabede hizmet etmek yüce bir onur olarak kabul edilmiştir.

Tarihte Kâbe'ye yönelik çeşitli hizmetler yapılmış ve bunlar farklı isimlerle tesmiye olunmuştur. Sidâne ve hicâbe vazifeleri bugün hala mevcûd olan kadim hizmetler arasındadır. 2019 yılında tarafımızca gerçekleştirilen bir umre ziyareti sırasında Kâbe-i Muazzama sâdini / hâcibi Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî Efendi'yle tanışmak çalışmanın başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Abdurrahman Efendi, Kâbe'nin kapısını açıp kapatmak ve anahtarlarını muhafaza etmekle görevli olan Şeyh Salih Zeynelâbidîn el-Abderî el-Kureyşî'nin oğlu ve aynı zamanda yardımcısıdır. Bu ailenin Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde sâdinlik (anahtarcılık) vazifesini yürüten Osman b. Talha'nın soyundan geldiğinin öğrenilmesi konuya yönelik heyecanı arttırmış ve bizi mesele üzerinde yoğunlaşmaya sevk etmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada söz konusu görevler ayrıntısıyla incelemeye tabi tutulmuştur.

Çalışma boyunca daima yanımda olan, ilmi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen başta tez danışmanım Prof. Dr. Ziya Kazıcı ile yardımlarını gördüğüm Doç. Dr. Gülşen İstek, Dr. Mehmet Salih Gündüz ve Doç. Dr. Mehmet Öncel hocalarıma teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Bülent Akay, Bürhan Mustafa Büyükarıslan, Durmuş Ali Avşaroğlu ve Engin Sandık hocalarıma da katkılarından dolayı teşekkür ederim. Ayrıca söz konusu araştırmayı yapmam hususunda beni teşvik eden, hâlihazırda sidâne vazifesini yürüten Dr. Salih Zeynelâbidin eş-Şeybî ve oğlu Abdurrahman eş-Şeybî Efendi ile tez süreci boyunca yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Hasan Doğan Hocama da özel bir teşekkür borçluyum. Kâbe'nin Miftâhdârlığı geleneğinin Türk toplumunda tanınması noktasında "Câhiliyeden Günümüze Kâbe Muhafızları ve Kâbe Anahtarlarının Serüveni" başlıklı TV programına davetiyle bana sunmuş olduğu bu fırsat için Pelin Çift Hanımefendi'ye de ziyadesiyle müteşekkirim.

Yusuf AKBEY

İstanbul-2023

ÖZET

KÂBE'YE AİT SİDÂNE VE HİCÂBE GÖREVLERİ

Yusuf AKBAY

Yüksek Lisans, İslam Tarihi ve Sanatları

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ziya KAZICI

Eylül, 2023- 88 Sayfa

Sidâne, Kâbe-i Muazzama'nın bakımı ve anahtarlarının muhafazası görevlerini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Hicâbe ise sidâne görevi ile benzer anlamlar taşımaktadır. Bu iki kavram arasındaki fark incelendiğinde sidânenin Kâbe hizmetlerinin tümünü kapsadığı, hicâbenin ise yalnızca Kâbe kapısı ile alakalı vazifeler için kullanıldığı görülmektedir. Fonksiyonel bağlamda birbirine benzeyen bu vazifeleri yürüten görevlilere de "sâdin" ya da "hâcib" denilmektedir.

Bu çalışma, Kureyş'e ait görevler arasında olan ve Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Peygamber (sav) tarafından ibka edilen / teamülden kaldırılmayan sidâne ve hicâbe vazifelerinin teslim edilme süreci ile bunları yürüten kişilerle olan münasebetlerin ortaya konulması amacıyla yapılmıştır. Çalışma, nitel araştırma tekniklerinden biri olan doküman inceleme yöntemiyle meydana getirilmiştir.

İslam tarihi ve Tefsir kaynaklarından elde edilen bulgularda; Kâbe'nin önemli görevleri olarak bilinen sidâne / hicâbe vazifeleri, yakın akrabalarının ısrarlı isteklerine rağmen Hz. Muhammed'in (s.a.v) liyakat esaslı bir hamleyle Abdüddâroğulları'na teslim ettiği ve söz konusu görevlerin kıyamet gününe kadar bu ailede kalması gerektiğinin vurgulandığı görülmüştür. Hz. Muhammed'in (s.a.v) almış olduğu bu kararı destekleyen Nisa suresinin 58. âyetinin de Mekke'nin fethi esnasında Kâbe'nin içinde nazil olduğu tespit edilmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v), dönemin en prestijli görevlerinden olan sidâne ve hicâbeyi kendi akrabalarına vermeyip daha önce bu görevleri yerine getiren kabileye tekrar teslim etmesi, yapılabilecek kritik atamalarda, liyakat mefhumuna gösterilmesi gereken hassasiyeti gözler önüne sermektedir. Bütün bunlardan hareketle söz konusu görevlerin teslim edilmesi sırasında yaşanan hadiselerin Müslümanlar nazarında liyakat ve ehliyet kavramları bakımından büyük bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sidâne, Hicâbe, Osman b. Talha, Kâbe Anahtarı, Şeybe Kabilesi.

ABSTRACT
SİDÂNA AND HİJÂBA DUTİES OF THE HOLY KAABA

Yusuf AKBAY

Master, Islamic History and Arts

Thesis Advisor: Prof. Dr. Ziya KAZICI

September, 2023- 88 Pages

Sidâne is used to express the duties of maintaining the Kaaba and preserving its keys. Hicabe has similar meanings to the duty of sidane. When the difference between these two concepts is examined, it is seen that sidane covers all the Kaaba services, while hijaba is used only for duties related to the Kaaba gate. The officers who carry out these duties, which are similar in functional context, are called "sâdin" or "hâcib".

This work was among the duties of the Quraysh and was carried out by Prophet Muhammad on the day of the conquest of Mecca. It was carried out in order to reveal the process of handing over the duties of sidane and hijaba, which were abolished / not abolished from the custom by the Prophet (pbuh), and the relations with the people who carried them out. The study was conducted using the document analysis method, which is one of the qualitative research techniques.

In the findings obtained from Islamic history and Tafsir sources; The sidane / hijaba duties, known as the important duties of the Kaaba, were carried out by the Prophet despite the persistent requests of his close relatives. It has been observed that Muhammad (pbuh) handed over the duties to the Abdüddaroğulları with a merit-based move and it was emphasized that the duties in question should remain in this family until the Day of Judgment. Hz. It has been determined that the 58th verse of Surah Nisa, which supports this decision taken by Muhammad (pbuh), was revealed inside the Kaaba during the conquest of Mecca. Hz. The fact that Muhammad (pbuh) did not give the sidane and hijaba, which were the most prestigious positions of the period, to his own relatives, but handed them over to the tribe that had previously fulfilled these duties, reveals the sensitivity that should be shown to the concept of merit in critical appointments. Based on all these, it is possible to say that the events that took place during the delivery of the tasks in question are of great importance in terms of the concepts of merit and competence in the eyes of Muslims.

Keywords: Sidâne, Hicabe, Osman b. Talha, Kaaba Key, Shayba Tribe.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	1
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Varsayımlar	2
1.5. Sınırlılıklar	2
1.6. Tanımlar	4
1.6.1. Sidâne, Hicâbe ve Hizâne	4
1.6.2. Sidâne.....	4
1.6.3. Hicâbe	5
1.6.4. Hizâne	5
1.7. Yöntem.....	5
1.8. Literatür.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

SİDÂNE VE HİCÂBE VAZİFESİNİ YÜRÜTEN ABDÜDDÂROĞULLARI'NIN NESEBİ VE BU KABİLE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	7
2.1. Benî Abdüddâr'ın Nesebi ve Bu Kabile Hakkında Genel Bilgiler	7

2.2. Abdüddâr'ın Kâbe Muhafızı Olması.....	12
2.3. Ahlâf ve Mutayyebûn Çatışması.....	14
2.4. Abdüddâr Sonrası Mekke Görevleri	15
2.5. Osman b. Talha (r.a.) el-Abderî (ö. 42/662)	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. MUHAMMED (S.A.V) DÖNEMİNDE SİDÂNE VE HİCÂBE VAZİFESİ

3.1. Hz. Peygamber Döneminde Sidâne ve Hicâbe Vazifesi	18
3.2. İslâm Tarihi Kaynaklarında Osman b. Talha'nın (r.a.) İslam'a Giriş Süreci.....	19
3.3. Hz. Peygamber'in (sav) Kâbe'nin Sidâne Görevini Osman b. Talha'ya (r.a.) Geri Vermesi	23
3.4. Sebeb-i Nüzûl Kaynaklarına Göre Nisâ Sûresi 58. Âyeti.....	28
3.5. İlk Dönem Tefsir Kaynaklarının Nisâ Sûresi'nin 58. Âyeti'ne Bağlamındaki Yorumları	30
3.6. Modern Tefsir Kaynaklarında Sidâne Meselesi.....	33
3.7. Sidâne / Hicâbe Vazifesini Yürüten Şeybeoğulları (Benî Şeybe).....	36
3.8. Kâbe Hâcibi Abdurrahman Eş-Şeybî Efendiye Ait Bir Şiir.....	46
3.9. Kâbe-i Muazzama'nın İçerisi.....	48
3.10. Kâbe-i Muazzama'nın Açılması	51
3.11. Kâbe-i Muazzama'nın Anahtarları.....	52

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ .....

KAYNAKÇA .....

EKLER.....

ÖZGEÇMİŞ.....

TABLO LİSTESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tablo 3.1. Tarihten Günümüze Miftahdârlar	40
---	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

Şekil 2.1. Kureyş Kabilesinin Kusay b. Kilab'a Kadar Soy Kütüğü.....8

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 3.1. Benî Şeybe Kabilesinin Peygamberimiz'in (s.a.v.) Dedesi Adnan'a Kadar Uzanan Şeceresi 39

Şekil 3.2. Günümüzde Şeybe Ailesi..... 46

Şekil 3.3. Kâbe-i Muazzama'nın Damına Çıkmak için Kullanılan Tevbe Kapısı 48

Şekil 3.4. Peygamberimiz'in (s.a.v.) Namaz Kıldığı Rivayet Edilen Alan..... 49

Şekil 3.5. Kâbe'ye Hediye Edilen Asmalar 49

Şekil 3.6. Kâbe-i Muazzama'nın İçinde Bulunan Dolap 50

Şekil 3.7. Kâbe'yi Yenileyen Hükümdarların Anısına Yapıtılan Levhalar 51

Şekil 3.8: Başmiftahdâr'ın Evinde Kâbe-i Muzzama'nın Anahtarları..... 53

Şekil 3.9. Kâbe Baş Hâcibi Sâlih Efendinin Oğlu ve Anahtarlar..... 54

Şekil 3.10. Yakın Açıyla Çekilen Kâbe Anahtarları 54

Şekil 3.11. Tebük Civarında Bulunan Kâbe'nin Hâcibi Talha B. Osman'a (r.a) Ait Erken Dönem İslâmî Kaya Yazıtı 55

Şekil 3.12. Hicâbe Görevlilerinden Mus'ab b. Şeybe'ye Ait Erken İslâmî Dönem Kaya Yazıtı..... 56

Şekil 3.13. Şeybe b. Osman b. Ebî Talhanın kızı Safiyye b. Şeybe'ye Ait Erken İslâmî Dönem Kaya Yazıtı..... 57

Şekil 3.14. Hicâbe Görevlilerinden Mus'ab b. Şeybe'ye Ait Başka Bir Erken İslâmî Dönem Kaya Yazıtı..... 58

EKLER

Şekil Ek.1. Yıkama Merasimi için Kâbe-i Muazzama Abdurrahman Şeybî Tarafından Açılırken..... 67

Şekil Ek.2. Kâbe-i Muazzama'ya Girişi Kolaylaştırmak için Kurulan Merdiven 68

Şekil Ek.3. Beyt-i Şerîf'in İçinden Çekim 69

Şekil Ek.4. Ahşapla Süslenmiş Direkler ve Hükümdarlar Tarafından Kâbe'ye Hediye Edilmiş Avizeler..... 70

Şekil Ek.5. Kâbe-i Muazzama'nın Ayetlerle Nakşedilmiş Kapı Örtüsü..... 71

Şekil Ek.6. Kâbe Başmiftahdârı ve Oğluyla/Nâibiyle Beraber Mekke-i Mükerrede'de bir Meclis Davetinden	71
Şekil Ek.7. Benî Şeybe kabilesine Mensup Hicâbe/Sidâne Görevlisi	72
Şekil Ek.8. Kâbe Anahtarları	73
Şekil Ek.9. Kâbe Baş Miftahdarı'nın Oğlu Abdurrahman Şeybî ve Kâbe Anahtarları	74
Şekil Ek.10. Kâbe Baş Miftahdarı Şeyh Salih Zeynelabidin Efendi Tarafından Şahsım Adına Yazılan Mühürlü Tezkiye Mektubu	75

KISALTMALAR LİSTESİ

Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
a.s.	: Aleyhisselâm
s.a.v.	: Sallalâhu Aleyhi ve Sellem
Hz.	: Hazreti
r.a.	: Radıyallahu Anh
r. anha	: Radıyallahu Anha
h.	: Hicrî
m.	: Milâdî
ö.	: Ölüm tarihi
Thk.	: Tahkik
b.	: Bin
bt.	: Binti
bkz.	: Bakınız
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
Çev.	: Çeviren

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem

Müslümanların en önemli kutsal mekanlarından biri olarak kabul edilen Kâbe; Kur'an, Sünnet, tarih ve siyer kaynaklarında sıkça bahsedilen dini bir yapıdır. Ancak kaynaklarda, Kâbe'nin anlatımı hususunda yüzeysel, özet bir yaklaşım sergilenmiş, ayrıntılara bilgileri neredeyse hiç yer verilmemiştir. Nitekim, bu kutsal mâbedin bakımı ve hizmetlerini yürüten kişiler/kurumlar hakkında detaylı araştırmaların eksikliği gözden kaçmamaktadır. Benî Şeybe Kabilesi, Hz. Muhammed'den (s.a.v.) bu yana yaklaşık bin altı yüz yıl, Mekke site devletinin müessisi sayılabilecek Kusay b. Kilâb'tan ise yaklaşık iki bin yıldır Kâbe-i Muazzama'nın bakımı ile anahtarlarının korunması gibi özel bir görevi yürütmektedir. Fakat söz konusu kabile, tarihin tozlu sayfalarında unutulmaya yüz tutmuş ve araştırmacılar tarafından hak ettiği değeri görememiştir. Geçmişten günümüze yaklaşık yirmi asırdır bu görevi yürüten aile hakkında yaygın ve yanlış malumatların bulunması ciddi bir problem olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, yapılan çalışmanın önemini arttırmaktadır.

1.2. Amaç

Araştırmadaki temel hedef; Câhiliye devrinde, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde ve günümüzde sidâne / hicâbe hizmetleri ile ilgili dağınık halde bulunan malumatın sistematik biçimde bir araya getirilmesidir. Bizi bu çalışmaya sevk eden başlıca sebeplerden biri, sidâne vazifesinin tarihsel önemi ve değerinin anlaşılmasından hareketle söz konusu görevi yürüten Benî Şeybe kabilesi hakkında daha fazla bilgi elde edilmesinin gerekli olduğunun görülmesidir. Dolayısıyla çalışmanın amacı; sidâne / hicâbe görevleri ile Şeybeoğulları hakkında geniş malumata ulaşılması ve Benî Şeybe kabilesinin veraset yoluyla devam ettirdiği geleneğin tarihsel boyutunun açıklığa kavuşturulmasıdır. Çalışmanın bir diğer hedefi ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şer'î bir kimlik kazandırdığı sidâne ve benzer fonksiyona sahip hicâbe görevini yürüten kurumun/kişilerin tarih sahnesinde hak ettiği yere taşınmasıdır. Ayrıca çalışma boyunca tefsir, hadis, tarih, siyer ve tabakât gibi kaynaklarda tespiti yapılan bilgilerin derinlemesine analiz edilmesi, sidâne / hicâbe görevlerinin siyasi, dini ve kültürel boyutlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu araştırma Başmiftâhdâr Salih eş-Şeybî Efendi ve oğlu Abdurrahman Efendi'nin rehberlikleriyle Kâbe'nin hâcipliğini

yürüten ailenin öneminin ortaya konulması, hicâbe vazifesinin köklü tarihinin anlaşılması ile bu kutsal göreve kendilerini adanmış olan Benî Şeybe kabilesinin değerinin tespit edilmesine katkı sağlayacaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Son zamanlarda yapılan çalışmaların müellifleri hariç tutulacak olursa, meselenin ciddi ve ayakları yere sağlam basacak şekilde ele alınmaması tenkit konusu olmaktadır. Kâbe'nin miftahdârlığı geleneğinin ve bunu deruhde eden kabilenin uzman kişiler tarafından incelenmemesi, ortaya konulan eleştirileri haklı çıkarmaktadır. Kâbe hakkında yazılmış tarihi, politik ve bilimsel araştırmalar incelendiğinde, değerli eserlere rastlamak mümkün olsa da sidâne / hicâbe kavramları özelinde pek az bilgiye ulaşılabilmektedir. Bu vazifelerinin tarihsel boyutları ve Müslümanlar nazarındaki yeri konusunda daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Kâbe hizmetlerini yürüten kişilerin/kurumun hizmetlerini gündeme taşımak ciddi bir çaba ve sorumluluk gerektirmektedir. Yapılacak araştırmalar sayesinde, sidâne ve hicâbe vazifelerinin netliği ile önemi daha iyi anlaşılacaktır.

1.4. Varsayımlar

Bu tez çalışması, sidâne / hicâbe görevlerine yönelik yeterli, tatmin edici, başlı başına bir çalışmanın mevcut olmadığı, ayrıca kökleri yüzyıllara tekabül eden bu geleneksel hizmeti yürüten kişilere/kuruma erişmenin zorluğu ile toplumun genellikle böyle bir kurumun/kişilerin varlığından haberdar olmaması varsayımıyla temellendirilmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Birinci Câhiliye dönemi, milattan önce V. yüzyıla kadar olan periyodu kapsar. Bu zaman diliminin nihayetinden İslam'ın ortaya çıktığı döneme kadar uzanan süre ise *İkinci Câhiliye* dönemi olarak adlandırılır. Literatürde *Birinci Câhiliye* dönemi ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Ancak buna mukabil *İkinci Cahiliye* dönemi hakkında daha fazla kaynak ve bilgi bulunmaktadır.¹ Nitekim tez, oluşturulan zamansal çerçeveye göre kısmen de olsa Kusay'ın Mekke coğrafyasına gelişinden önceki dönemleri ihtiva edecek şekilde ikinci câhiliye dönemiyle başlatılmakta -her ne kadar bu zaman aralığında bazı dönemlere ait ayrıntılar ihmal edilmişse de- günümüz zaman dilimiyle sona erdirilmektedir. Bu geniş zaman dilimi göz önünde bulundurulduğunda,

---

¹ Duman, Muhammet Fatih, "Kureyş Kabilesi" (Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2015), s.28.

söz konusu dönemlere ait rivayetlerin tümünün ele alınması, gerçekleştirilebilmesi oldukça zorlu bir sorumluluktur.

İslam öncesi döneme ait kaynakların sınırlılığında kaynaklanan diğer sorunlardan biri, bu döneme ait kaynakların anlatılarını çoğunlukla Hz. Muhammed'in (s.a.v.) soyunu merkez alarak sunmalarıdır. Buna en açık örnek; Mekke döneminin Hz. Muhammed'in (s.a.v) dedelerine odaklanılarak anlatılmış olmasıdır. Gerekli incelemeler yapıldığında bu zaman dilimiyle ilgili birçok rivayetin birbirini tekrar etmesi elde ettiğimiz bilgiler arasında neden-sonuç ilişkisi kurmayı oldukça zorlaştırmıştır². Kısmen de olsa, çalışmada İslami dönemin ele alındığı bölüm bu sorundan etkilenmiştir. Bütün bunlardan hareketle çalışmanın kapsamının İslam öncesi dönem, Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemi ve günümüz zaman dilimi ile sınırlanması uygun görülmüştür. Çalışma; giriş, üç ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında, problem, amaç, araştırmanın önemi, amacı, kapsamı, varsayımlar, tanımlar, literatür ve yöntem hakkında bilgi verilmiştir. İlk bölümde, Mekke'nin siyasi yapısı incelenmiştir. Kusay ile Huzâalılar arasındaki iktidar kavgası ele alınmış, Kusay'ın soyundan olduğu için Mekke'ye ait önemli görevleri üstlenen kişilere ensâb âlimlerinin tanımlarıyla değinilmiştir. Ayrıca Cahiliye döneminde yürütülen sidâne / hicâbe görevleri bağlamında bu vazifeyi deruhte eden Abdüddâroğulları'nın soyu incelenmiş ve söz konusu kabileyile ilgili tarihi malumata yer verilmiştir. Bölümün son kısmında ise Abdüddâr'ın miras yoluyla Mekke'nin en prestijli görevlerini üstlenmesi süreci üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde Hz. Muhammed (s.a.v) tarafından bu görevin Osman b. Talha'ya teslim edilmesi sürecine odaklanılmıştır. Osman b. Talha'nın Müslüman olma süreci ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve elde edilen rivayetler bütünsel bir yaklaşımla kritiğe tabi tutulmuştur. Ayrıca Kâbe'nin bakımı ile anahtarlarını muhafaza etme görevi olan sidânenin Şeybeoğulları'na veraset yoluyla aktarılması süreci ele alınmış ve tarihi bilgiler döneme ait kaya yazıtlarıyla desteklenmiştir. Son bölümde, günümüzde Şeybe ailesi ve yürüttükleri sidâne vazifesinin durumu özetlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Benî Şeybe kabilesiyle yapılan röportajlardan ve Mekke'deki aile üyelerinden alınan bilgilerden yararlanılmıştır. Ayrıca, günümüz miftâhdârı / hâcibi Şeyh Salih Zeynelâbidîn Efendi ve yardımcısı Şeyh Abdurrahman Efendinin sunduğu malumatlar da dikkate alınmıştır. Ulaşılan tüm veriler bir araya getirilerek Benî Şeybe kabilesinin

---

² Duman, Muhammet Fatih, A.g.e., s.29.

günümüz tarihine ilişkin bir perspektif ortaya konulmuştur.

1.6. Tanımlar

Kâbe-i Muazzama'nın bakımı ve anahtarlarının muhafazası vazifesi ile bu görevleri yürüten aile için tarih boyunca çeşitli isimlendirmeler kullanılmıştır. Bunlardan en meşhur olanları; “Sidâne”, “Hicâbe” ve “Hizâne”dir. İslâm tarihi ve tabakât kaynaklarında “Sidâne” / “Sâdin” kavramları yer yer bulunsa da genel kullanıma bakıldığında “Hicâbe” / “Hâcip” isimlendirmelerinin daha yoğun olduğu görülmektedir.³

Ensab âlimlerinin tasnifine göre, “kabile” terimi aslında ikinci nesle işaret etse de tüm nesilleri kapsayan bir anlamı bünyesinde barındırdığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple genellikle ikinci jenerasyon olarak kabul edilen bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan alt kuşakların “kabile” olarak adlandırılması zorunluluğuyla karşı karşıya kalınmıştır. Dolayısıyla “Abdüddâroğulları”, “Talhaoğulları”, “Benî Şeybe kabilesi”, “Şeybeoğulları” gibi isimlendirmelerin kabile olarak telakki edilmesinde herhangi bir sakınca görülmemektedir.

1.6.1. Sidâne, Hicâbe ve Hizâne

“Sidâne”, “Hicâbe”, “Miftahdâr”, “Kâbe Muhafızlığı”, “Sâdinlik”, “Hâciplik” kavramlarının çoğu zaman aynı işlevi ifade etmeleriyle birlikte kaynaklarda farklı kelimelerle zikredilmesi, çalışmanın bazı bölümlerinde bunların yan yana veya müstakil bir biçimde kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Nihayetinde, bu ıstılahlar aynı anlamı ifade etmektedir.

1.6.2. Sidâne

Sözlükte “herhangi bir hizmeti yerine getirmek” anlamındadır. Sâdin isimlendirmesi ise Kâbe'nin hizmetlerini yerine getiren kişi için kullanılır. Çoğulu Sedene'dir. Kâbe ile kullanıldığı zaman Sedenetü'l-Kâbe; Kâbe'nin anahtarlarını muhafaza etme, temizliği, bakımı, açılıp kapatılması aynı zamanda örtüsünün örtülmesi manasına gelir. Sidâne kelimesinin, Kâbe örtüsünün giydirilmesi ve değiştirilmesi şeklinde kullanıldığı da ifade edilmektedir.⁴

1.6.3. Hicâbe

³ Cevherî. *Es-Sıhah, Tac'l-Lüğa ve Sıhahu'l-Arabiyye*, (Beyrut: Daru'l-İlm, 1984), 5/2135.

⁴ Cevherî. A.g.e., 5/2135.

Bir şeyi engellemek, girişine engel olmak anlamına gelir. Hâcip kelimesi bevvâb (kapıcı) kelimesi ile eş anlamlıdır. Eski hükümdarların kapıcılarına hâcip denmekteydi.⁵ Kâbe ile kullanımına bakılınca Kâbe'ye ait anahtarları muhafaza etmek ve insanların Kâbe'ye girişini sağlamak veya engellemek anlamlarında kullanıldığı görülür.

1.6.4. Hizâne

Muhafaza etmek, saklamak anlamına gelir. Bu işi gerçekleştiren kişiye Hâzin denilmekteydi. Eski matbu kaynaklarda yer alan bilgilerden anlaşıldığı üzere, Cahiliye günlerinde Kâbe'ye örtülmek üzere hazırlanan yeni örtüler Hizâne görevini icra eden⁶ Ebû Talha Abdullah el-Abderî isimli zâtın evinde muhafaza edilmekteydi. Dâru'ş Şeybe olarak bilinen bu ev Dâru'n-Nedve ismi verilen Kureyş'in danışma meclisinin hemen yanındaydı.⁷ Hizâne görevinin sorumluluk alanlarından birisi de Kâbe'nin içerisinde bulunan mahzendir. Mekke tarihinden bahseden kaynaklarda Kâbe'nin içine girerken sağ tarafta derin bir çukur olduğu ve bu çukurun Hz. İbrahim ve Hz. İsmail tarafından kazıldığından bahsedilmektedir.⁸ Bu üç isimlendirme bir arada incelendiğine, fonksiyonel bağlamda tek bir vazifeye çeşitli isimlendirmeler yapıldığını söylemek mümkündür.⁹

1.7. Yöntem

Tezin hazırlanmasında literatür tarama ve tümevarım metotlarından istifade edilmiştir. Konu araştırılırken tefsir, hadis, İslam tarihi, siyer ve tabakât kitaplarından faydalanılmaya gayret gösterilmiştir. Kaynaklardan elde edilen malumatlarla bir bütünlük sağlanmaya çalışılmış, olaylar bu ekseninde yorumlanmıştır. Bunlara ek olarak sonraki dönemde meydana getirilen ve konuyla ilgili bilgiler barındıran röportaj, makale ile dergiler çalışmaya dahil edilmiştir. Ayrıca günümüzde söz konusu vazifeleri yürüten aile üyeleri ile bir araya gelinerek mülakatlar yapılmış, sunulan bilgiler doğrultusunda konunun bazı ayrıntılı noktalarına ışık tutulmaya çalışılmıştır.

⁵ Seyyid Hüseyin Hâşimî. *Tabakât Huccâb el-Kâbe*, (Beirut:Müessetür-Reyyan), 2013, s.32; İbrahim Sarıçam, "Hicâbe", DİA, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/431.

⁶ Konu ile alakalı kaynaklardan ulaşılan bilgilere göre, Hâzin, Sâdin, Hâcip isimlendirmeleri birbirleriyle eş anlamlarda kullanılmakta oldukları anlaşılmaktadır.

⁷ Fakihî. El-Fakihî, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. El-Abas (ö. 272/885). *Ahbâru Mekke fi kadîmi'd-dehr ve hadîsîh*. Hişâm ve Abdülmelik, Beyrut: Dâru'l-Hadr, 1993, 4/312.

⁸ Ahbâru Mekke ve Mâ Cae Fihâ Mine'l-Âsâr / Ebu'l-Velid Muhammed b. Abdullah Ezrakî, 250/865; thk. Rüşdi es-Salih Melhese, (Beirut: Dârü's-Sekâfe, 1979), 2/244.

⁹ Farklı isimlendirmeler: Hâcip, Sâdin, Hâzin-i Fâtihu'l-Kâbe.

1.8. Literatür

Araştırmada istifade edilen ensâb kitaplarından Belâzûrî'nin (ö. 279/892) “*Ensâbü'l Eşrâf*” ve Zübeyrî'nin (ö. 236/851) “*Kitâbu Nesebi'l-Kureyş*” adlı eserleri mühimdir. Ayrıca İslam tarihi, tabakât ve siyer alanlarındaki diğer eserler arasında bulunan İbn Sa'd'ın “*et-Tabakâtü'l-Kübra*”sı, İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) “*es-Sîretü'n-Nebeviyye*”si, Ezrakî'nin “*Ahbâru Mekke*”si, Ahmed b. Hanbel'in “*Müsned*”i, İbn Hacer el-Askalânî'nin “*el-İsâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*”si Eyüp Sabri Paşa'nın “*Mir'âtü'l-Harameyn*”i ve Taberî'nin “*Târihu'r-Rusûl ve'l-Mulûk*”ü de önemli bir yer tutmaktadır. Bu eserler, araştırmanın temel kaynaklarını oluşturmaktadır. Bunlarla birlikte modern literatür içerisinde yer alan ve söz konusu ailenin destekleriyle hazırlanmış Muhammed Salih b. Ahmet b. Zeynelâbidîn eş-Şeybî'nin “*İ'lâmu'l Enâm bi-Târih-i Beytillâh'il Harâm*” eseri ile Seyyid Hüseyin el-Hâşimî'nin “*Tabakât Huccâb el-Kâbe*” çalışması araştırmamıza katkı sağlamıştır. Ayrıca Mekke'ye mütemadiyen gerçekleştirilen ziyaretler esnasında Kâbe'nin miftâhdârlığı görevini yürüten Şeybe ailesinin fertleriyle hususi görüşmeler yapılmış, bu mülakatlarda kendilerinden elde edilen sözel bilgiler ve görsel materyaller tezin çeşitli kısımlarında kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SİDÂNE VE HİCÂBE VAZİFESİNİ YÜRÜTEN ABDÜDDÂROĞULLARI'NIN NESEBİ VE BU KABİLE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Benî Abdüddâr'ın Nesebi ve Bu Kabile Hakkında Genel Bilgiler

Nesep kitaplarından ulaşılan bilgilere göre Abdüddâroğulları, Mekke tarihinde önemli bir yere sahip olan Kureyş kabilesinin koludur. Abdüddâr, Mekke şehir devletinin temellerini atan Kusay b. Kilâb'ın dört oğlundan birisidir. Kendi kardeşlerine nazaran sürekli evde durup, pasif bir konumda olduğu söylenir. İsmi Kusay'ın evi ve aynı zamanda Kureyş'in danışma meclisi olan Dâru'n-Nedve'den aldığı, tarihçi İbn-i Habîb'in şu ifadelerinden öğrenilmektedir:

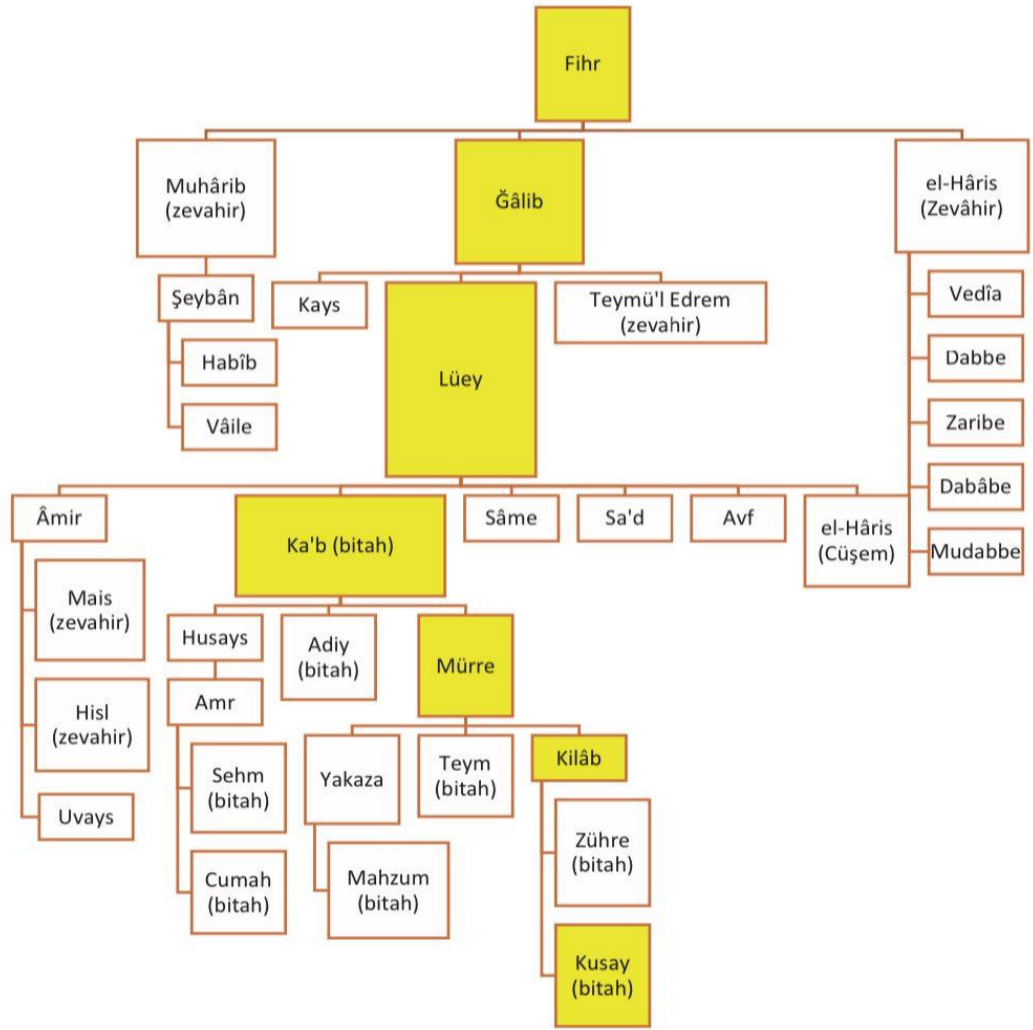
“Dört evladım oldu. İki tanesini ilahlarıma, bir tanesini evime diğerini de kendi adıma nispetle adlandırdım”.¹⁰

Abdüddâr'ın diğer kardeşleri Kureyş sûresinde bahsedilen yaz ve kış yolculuklarına çıkıp uluslararası ticaretle uğraşmaktaydılar.¹¹ Abdüddâr'ın babası Kusay, Mekke çevresinde düzensiz bir halde varlığını sürdüren, Kinâneoğulları'na bağlı Kureyş kabilesini bir araya getirip Mekke'nin merkezine yerleştirmiştir. Kusay, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) beşinci kuşaktan dedesidir. Asıl adı Zeyd'dir. Babası Kureyş'in büyüklerinden Kilâb b. Mürre, annesi Uzre kabilesine mensup Fâtıma bt. Sa'd'dır.¹² Kureyş kabilesi, Kusay'ın girişimleriyle göçebe hayattan yerleşik hayata geçerek Mekke'nin sakinleri arasındaki yerini almıştır. Orta Çağ nesep âlimlerinin çoğu Kusay'ın soyunun Hz. İsmâil'e dayandığını bildirmektedir. Kureyş'in atalarından olan Adnân'a kadar olan soy kütüğü şöyledir: Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnân. Görüldüğü üzere Kusay'ın nesli *Kureyş* ismiyle anılan Fihri b. Mâlik'e kadar gitmektedir:

¹⁰ Habîb, İ. “Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye el-Hâşimî. El-Münemmak Fî Ahbâri Kureyş.” Thk. Hurşit Ahmet Faruk. (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1985), s.32.

¹¹ Kureyş, 106/1-4.

¹² Ali Osman Ateş, “Kusay b. Kilâb”, DİA (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/460-461.

Şekil 2.1. Kureyş Kabilesinin Kusay b. Kilâb'a Kadar Soy Kütüğü

Kaynak: Duman, Muhammet Fatih, "Kureyş Kabilesi" (Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2015), s.28.

Açıklama: Aslında bazı nesep alimlerine göre Kureyş adıyla ilk zikredilen kişi Nadr b Kinâne'dir. Bu yüzden Nadr b Kinâne'ye "Kureyşü'l-Ekber", Fihr' b. Mâlik'e de Kureyş-i Sâni yani "İkinci Kureyş" lakabı verilmiştir. Kusay'a da "Kureyşü'l-Asğar" denmiştir. Zira Kureyş kelimesi "derlemek toparlamak" anlamına gelmektedir. Kusay, Kinâne oğullarını Mekke civarına toplamasından ötürü bu lakapla anılmıştır.¹³

¹³ Seyyidinnâs, İbn Seyyidinnâs el-Ya'muri Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. *Uyûnü'l-Eser*. Ta'lik: İbrahim Muhammed Ramadan. (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1993), 1/5.

Mekke ve etrafına hükmeden Huzâalılarının lideri Huleyl b. Hubşiyye el-Huzâi'nin kızı Hubbâ ile evlenen Kusay'ın bu evlilikten Abdülmenâf¹⁴ Abdüddâr, Abdüluzzâ ve Abdülkusay adında dört oğlu olmuştur.¹⁵ Yaptığı bu evlilikle maddi ve siyasi bakımdan güçlü bir statüye ulaşan Kusay'ın Şam taraflarında yaşayıp daha sonra Mekke'ye gelerek iktidarı elinde tutan kişinin kızıyla evlenmesi, bazı tarihçiler tarafından olağandışı bir durum olarak karşılanmıştır. Bunlardan biri olan İbn Habîb, bundan dolayı Kusay'ın bilinenin aksine farklı bir şekilde güçlendiğini iddia etmiş olsa gerektir. Rivayete göre Habeşli bir tüccar Mekke'de yaptığı ticareti tamamlayıp Habeşistan'a dönecekken Kusay bu kişiyi takip etmiş ve malına el koymuştur. Elde ettiği servetle Mekke zenginlerinden olmuştur. Böylece Huleyl'in kızı Hubbâ ile evlenmiştir.¹⁶ Kureyş kabilesi Kusay'ın siyasi hamleleriyle tarih sahnesinde yerini almıştır.

Huzâa kabilesinin geleneklerine göre sidânet / hicâbet vazifeleri kabilenin en büyüğü tarafından yürütülmekteydi. Kâbe'nin hâcibi olan Huleyl b. Hubşiyye yaşlanıp hakimiyetini kaybedince Kâbe'nin anahtarını kızı Hubbâ'ya¹⁷ teslim eder.¹⁸ Hubbâ Kâbe'yi açıp kapatma vazifelerine gücü yetmediği için mütemadiyen eşi Kusay'ın yardımına başvuruyordu. Kabilesi Huzaâlîler bu durumdan rahatsız olmaya başlayınca anahtarı ondan aldılar. Zira Kusay'ın yapabileceği olası bir hamleyle Kâbe anahtarını ve Mekke hakimiyetini kaybetme endişesi taşıyorlardı. Zaten Kusay'ın Mekke idaresini Huzâalılardan almak gibi bir hedefi vardı. Kusay, bu amaca altyapı hazırlamak için siyasi destek bulma arayışına çıkmıştır. Mensup olduğu kabilesi Kureyş'le görüşmeler yapıp yanına Kinâne ve Kudâa kabilelerini de alarak Huzâa kabilesine karşı bir hazırlık içerisinde olmuştur. Ayrıca anne tarafından kardeşi Rizah b. Rabia'ya da elçiler aracılığıyla haber göndermiştir. Böylece Kusay, Huzâalılarla yaptığı mücadelede kardeşi Rizah'ın da desteğini almıştır.¹⁹

¹⁴ Hz. Peygamber'in baba tarafından üçüncü dedesi. Bkz. Mustafa Fayda, "Abdümenâf b. Kusay", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/287-288.

¹⁵ İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*. Düzenleme: Mustafa es-Sekâ ve diğerleri, (Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1955), 2/410.

¹⁶ İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed b. Habib el-Bağdâdî "Kitabü'l-Münemmak fi Ahbâri Kureyş," (Tahkik: Hurşid Ahmed Fâruk), Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1985, s.32.

¹⁷ Kâbe'nin anahtarlarını miras yoluyla elde eden ilk kadındır. Bkz. Haşimi, A.g.e., s.73

¹⁸ Ezrakî'ye göre Huleyl vefatı yaklaşınca Kâbe idaresini Kusay'a devretmiştir.

¹⁹ Kardeşi Rizah'a atfedilen bir şiirde kardeşine desteğini şu şekilde dile getirir;

*Kusay'dan gelen elçiler dostunun yardımına yetiş dediler,
Bunu duyunca ağırlıklarımızı attık atlarımızla ona yöneldik.*

Bkz. Abdullah Abdülcebbar. *Kıssatü'l-Edeb fi'l-Hicaz fi'l-Asri'l-Câhilî*, (Kahire: Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezheriyye, 1980), s.437.

Gelişen mücadele sırasında her iki taraf da büyük zararlar alınca, tarafsız kabileler araya girerek savaşı durdurmuşlardır. Taraflar, anlaşmazlıklarını çözmek için bir hakeme gitmeyi razı olmuşlardır. Hakem, Kureyş'in giderek güçlendiğini fark edince Kusay lehine bir hüküm vermiştir. Buna göre, Huzâa kabilesi Mekke'den çıkarılmıştır. Böylece Kusay, Mekke'nin kontrolünü tamamen eline geçirmiş, Huzâa geleneği gereği Kâbe'nin hâcibi olmuştur.²⁰

Böylece Mekke'nin Emiri olan Kusay, şehri parsellere ayırarak dağınık halde yaşayan Kureyş kabilesini ve Kinaneoğullarını Mekke civarına toplar. Öncelikle Kureyş'in varlıklı kesimini ve yakın akrabalarını Kâbe'nin çevresine yerleştirir. Bu kimselere "Kureyşü'l-bitâh" ismini verir. Bitâh²¹ olan elit kesim dışında kalan kabileleri de Mekke'nin dışına yakın bölgelere iskân etmelerini sağlamıştır. Bu kabileleri de Kureyşü'z-zevâhir şeklinde adlandırmıştır.²² Kureyş'i bir araya getirdiğinden dolayı Kusay'a halk tarafından "Mücemmi" (toparlayan)" lakabı verilmiştir.

Şair Huzâfe b. Ğanim şu beyitleri okuyarak Kusay'dan övgüyle bahseder:

*Babaları Kusay, Mücemmi' lakabıyla çağrılıyordu
Allah Kusayın vesilesiyle Fihri'nin bütün kabilelerini topladı
Mekke'ye indikleri zaman sular az idi
Orada Beni Ömer'in aksakallıklarından başka kimse yoktu.*²³

Fihri b. Mâlik'in torunları olarak bilinen Kureyşîler tarihte ilk defa siyasi bağımsızlıklarına kavuşarak Mekke'nin hâkim kabilesi haline gelmişlerdir. Araplar arasında meşhur olmuş şu sözler bu olayın en bariz delillerinden sayılabilir:

لَقَدْ تَفَرَّشَ بَنُو جَنْدَلَةَ

"Cendeleoğulları²⁴ toparlandı (bir araya geldi)"²⁵

²⁰ Ezrakî, Ebu'l-Velîd. "Ahbâru Mekke". Terc. Yunus Vehbi Yavuz, (Ankara: Ankara Okulu Yay, 2017), s.109.

²¹ Ebû Kubey's ve Kuaykian dağları arasında kalan sel yattığındaki kumluğun olduğu bölge "Bathâu Mekke" olarak bilinmektedir. Kusay'ın buraya yerleştirdiği kimseler "ebtâhiyyûn" olarak anılmışlardır. Kâbe'ye yakın yerlere yerleşen bu boylar hac ve umrenin ayrıcalıklarını kullanarak ticari ilişkiler geliştirerek elit bir kesim haline gelmişlerdir. Mekke çevresine yerleşen boylara nazaran (Zevâhir) üstün bir statü elde etmişlerdir. Bkz. Duman, Muhammet Fatih, A.g.e., s.128.

²² İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, (Beyrut: Mektebetu'l-Meârif, 1981), 2/207.

²³ Ezrakî, A.g.e., s.111.

²⁴ Cendele, Kureyş'in atası olarak bilinen Fihri b. Mâlik'in annesidir.

²⁵ İbn Sad, Ebû Abdillâh Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1968), 1/57.

Kusay, Mekke şehri ve çevresinin hâkimiyetini ele geçirdiğinde, bu yönetimle ilişkilendirilen geleneksel görevleri kendi uhdesine almıştır. Sidâne (Kâbe'nin hizmetleri, anahtarcılığı, muhafızlığı), hicâbe (Kâbe örtüdarlığı), kıyâde (kumandanlık), sikâye (hacıların tatlı su ihtiyacını giderme) ve rifâde (hacılara yemek imkânı sağlama) gibi önemli görevleri bizzat üstlenirken, ikincil vazifeleri önceki sahiplerine iade etmiştir. Haksızlıkların önlenmesi, Kabileler arası husumetlerin çözülmesi amacıyla her kabilede bir büyüğün katılım sağlayabildiği Dâru'n-nedve adı verilen istişare meclisini kurmuştur.²⁶ Bu meclise sadece Kusay'ın çocukları ve kırk yaşını doldurmuş kabile büyüklerinin katılabildiği kaynaklarda ifade edilmektedir.²⁷

Kusay'ın Kureyş'e ait olan vazifelere gösterdiği önem, Mekkelilere yaptığı şu konuşmada apaçık bir biçimde görülmektedir:

*Ey Kureyş! Sizler Allah'ın komşularısınız ve Harem sakinlerisiniz. Hacılar da Allah'ın özel konuklarıdır ve O'nun evini ziyaret etmek için gelirler. Bu sebeple hacılar, ikram edilmeye ziyadesiyle layık olan misafirlerdir. Onlar buradan gidene kadar yemek ve içecek ikramında bulunun. Eğer benim imkânlarım bunların hepsini hazırlamaya yetecek olsaydı, sizden destek almadan bizzat kendim bu görevi üstlenirdim...*²⁸

Kusay böylelikle Kureyş'i "Rifâde" isminde bir vergiye tabi tutmuştur. Topladığı bu vergiyle hac mevsiminde ibadetini yapan misafirlere yemek ve su dağıtmıştır. Muhtemelen böyle bir hamleyi diğer kabilelerden gelebilecek olası anlaşmazlıkları önlemek maksadıyla yapmıştır. Zira Arapların mefkuresinde cömertlik, güç sembolü olarak görülüyordu. En nihayetinde Kusay, kurmuş olduğu rifâde isimli bağış fonuyla kendi iktidarını desteklemeyi hedeflemiştir.²⁹ Faaliyetleri incelendiğinde Kusay'ın Mekke site devletinin bilfiil kurucusu olduğu anlaşılmaktadır. Mekke yönetimine dair gerçekleştirdiği düzenlemelere bakıldığında, genel olarak kendisinden önceki uygulamaları aynı çizgide -bazı düzenlemelerle birlikte- sürdürdüğü görülmektedir. Kusay'ın temel başarısı, bu görevleri kurumsal bir yapıya dönüştürmesidir. Bu görevler İslam dönemine kadar Kusay'ın oluşturduğu düzen içinde uygulanmıştır.

²⁶ İbn Kesîr, A.g.e., 2/207.

²⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. İshak b. el-Abbas Fakihi, A.g.e., 3/310.

²⁸ İbn Sa'd, A.g.e., 1/60

²⁹ Duman, Muhammed Fatih, A.g.e., s.260.

Kureyş, ataları Kusay'ın koyduğu tüm kuralları neredeyse bir din olarak benimsemiştir.

Ortaya koyduğu mücadelelerle Mekke yönetimini Huzaâ kabilesinden alması onu kendi kabilesi nezdinde karizmatik bir lider yapmıştır. Mekke'nin tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte büyük yenilikler başlatan Kusay takriben 40 yıllık iktidardan sonra miladi 480 yılında Mekke'de ölmüş ve Hacûn³⁰ kabristanına defnedilmiştir.³¹

2.2. Abdüddâr'ın Kâbe Muhafızı Olması

Kureyş kabilesini Mekke'de bir araya getiren, Huzaâlıların boyunduruğundan kurtaran Kusay, oğlu Abdüddâr'a da liderlik vasfı kazandırmak istemiştir. Çünkü Abdüddâr kardeşleri arasında yaşça en büyük olmasına rağmen diğer kardeşlerine nazaran kabilesi nazarında bir mevki elde edememişti. Kendisinden küçük olan kardeşi Abdümenâf³² yaptığı uluslararası ticari faaliyetlerle büyük bir statü elde etmiştir.³³ Abdüddâr ise kış ve yaz yolculuklarına³⁴ çıkamamış, bu sebeple kardeşlerine nazaran zayıf ve sönük kalmıştır. Abdüddâr'ı önemsemeyen diğer üç kardeşi, ona başarısız olduğunu söyleyerek alay etmişlerdir. Ancak Kusay, diğer çocuklarına nazaran oğlu Abdüddâr'a daha farklı bir sevgi beslemiştir. Ezrakî'nin *Ahbâru Mekke*'sinde Hubbâ'nın oğlu Abdüddâr'ın bu durumunu kabullenemeyip kocası Kusay'a şu sözleri söylediği anlatılmaktadır:

*Hayır, vallahi onu Abdümenâf'ın derecesine ulaştıracak bir vazifeye getirmedikçe senden razı değilim.*³⁵

Bu sözlere karşılık Kusay'da eşini teselli ederek demiştir ki:

Vallahi o'nu da şeref bakımından kardeşinin seviyesine getireceğim, şerefin en zirvesine çıkaracağım. Öyle olacak ki Kureyş kabilesi ve diğer kabileler

³⁰ Mekke'nin en kadim mezarlığı olup Mescid-i Harâm'ın takriben 2 km. kuzeyindedir. Bir başka isimlendirme de Cennetü'l Muallâdır. Bkz. Mustafa Fayda, "Cennetü'l-Muallâ", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/387.

³¹ Ezrakî, A.g.e., s. 88.

³² Abdümenâf, uluslararası ticari ilişkileri geliştirerek, Bizans, Sasani, Habeşistan ve Yemen devletleriyle ticari izin belgeleri olarak ciddi bir ticaret nüfuzu kazanmıştır. Bkz., Hamidullah, Muhammed. "İslam Peygamberi." Çev. Salih Tuğ, İstanbul: İrfan, 1993, 2/32.

³³ Ezrakî, A.g.e., s.109.

³⁴ İslâm öncesi dönemde, Kureyş kabilesinin kışın Yemen ve Habeşistan'a, yazın ise Suriye ve Anadolu'ya yönelik ticari amaçlı yolculuklarının güvenliğini sağlayan Bizans, Sâsâni devletleri ve bazı kabilelerle imzalanan serbest dolaşım izni. Bkz. Muhammed Hamidullah, "İlâf", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/63-64.

³⁵ Ezrakî, A.g.e., s.113.

ondan izinsiz Kâbe'nin içine giremeyecek, kararlar o olmaksızın alınmayacak, savaş sancakları ancak o'nun öncülüğünde bağlanacak!³⁶

Ayrıca Kusay, oğlu Abdüddâr'ı da şu ifadelerle teselli etmiştir:

*Evladım! Kardeşlerin şeref yönünden seni aşmış olsa bile, seni onlara karşı aziz kılacağım. Kâbe içine giren herkese kapıyı sen açacaksın ve Kureyş harbe gittiğinde bayrağı bağlama vazifesini sen üstleneceksin. Mekke'de yaşayan herkes, senin vesilenle su ihtiyacını giderecek ve hac vakti insanlar senin hazırladığın yemekten yiyecek. Kureyş'in en mühim meselelerini yalnızca sen varken konuşacaklar.*³⁷

Kusay böylece oğlu Abdüddâr'a sidâne, livâ, sikâye, rifâde ve Dâru'n-Nedve'den oluşan beş görevi vermiştir.³⁸ Kusay, hicâbe vazifesini evlatları arasında yaşça en büyük olan Abdüddâr'a vermesi gelenek olmuş, Kâbe hâcipliğini³⁹ ailenin en büyüğünün teslim alması teamül⁴⁰ olarak kabul edilmiştir. Abdüddâr, böylece Mekke'deki otoritesini kurmuş, Kureyş nezdinde görevlerin en değerlisi olan Kâbe muhafızlığını veraset yoluyla uhdesine almıştır.⁴¹

Kâbe'nin hâcipleri, Abdüddâr b. Kusay'a nisbeten "Abderî", "Benû Abdüddâr", künyeleriyle isimlendirilmişlerdir.⁴²

Emevîler Dönemi'nin meşhur şairlerinden Cerîr bir şiirinde Abdüddâroğullarından ve Kâbe'ye ettikleri hizmetlerinden şöyle bahsetmiştir:

مقام إبراهيم حيث الأحجار

ویرفَعُ السُّرْبُ بنو عبد الدار

ثم حَلَفْنَا بِالْعَزِيزِ الْغَفَّارِ

³⁶ Ezrakî, A.g.e., s.113-114.

³⁷ İbn Hişam, A.g.e., 1/119.

³⁸ İbn Hişam, A.g.e., 1/119. İbn Habib, A.g.e, s.32.

³⁹ "Şeyhü's-Sidâne" ya da "Sâdin" isimlendirmeleri Arapça yazılmış tarih kitaplarında daha sık geçmektedir.

⁴⁰ Kusay b. Kilâb'ın Kureyş idare sisteminde kriter olarak belirlediği yaş mefhumu göz ardı edilmemelidir. Kâbe hâcipliğini ailenin yaşça en büyüğünün yürütmesi, geriye kalan aile fertlerine özel bir ayrıcalık atfedilmemesi amacı taşıdığı düşünülebilir. Ayrıca bu şekilde Kureyş içerisinde yeni bir dini zümrenin oluşmasının önüne geçmek istendiği yorumu ortaya konulabilir. Zira Cahiliye döneminde Kureyşliler Hums adı verilen ayrıcalıklı bir tabakaya mensupturlar. Bu zümre kendilerini "Ehlullâh" olarak tanımlamışlar, Hz. İsmail'in torunları olduklarını iddia ederek kendilerini diğer Arap kabilelerden üstün görmüşlerdir. bkz. Haşimi, A.g.e., s.81.

⁴¹ Ezrakî, A.g.e., s.114.

⁴² Haşimi, A.g.e., s.81.

Makamı-ı İbrahim taşlardan ibaretken

Abdüddârın oğulları perdeyi⁴³ kaldırıyorlardı

Sonra Aziz ve Ğaffar Allah adına yemin ettik

Yalancı kimse de alevli bir yangınla karşı karşıya geldi.⁴⁴

2.3. Ahlâf ve Mutayyebûn Çatışması

Kusay'ın ölümü üzerine Kâbe'nin muhafızlığı olan sidâne başta olmak üzere Kureyş'in önemli görevleri Abdüddâr'ın idaresinde kalmıştır. Arap kültüründe ataların hükmüne saygı duyulduğu için bu görevlendirmeler Kusay'ın ölümünden sonra bir süre itiraz görmemiştir. Aslında itiraz edilmemesinin en önemli sebebi olarak kaynaklarda Kureyş'in Kusay'a duyduğu saygı gösterilmektedir. Ancak Abdüddâr'ın vefatından sonra Abdümenâfoğulları, Kureyş'e ait önemli görevleri yönetmeye daha layık olduklarını iddia ederek amcaoğullarından bu görevleri devralmak istemişlerdir. Fakat Abdüddâroğulları bu taleplerini uygun bulmamıştır. İki kabile arasında başlayan gerginliğin büyümesi Kureyş'in diğer kabileleri arasında da gruplaşmalara sebep olmuştur. Mekke'de bulunan her kabile iki kardeş kabile arasındaki mücadelede kendi tarafını seçmiştir.⁴⁵ Bunun üzerine üç ayrı grup ortaya çıkmıştır. Abdülmenâfoğullarının safında olanlar ellerini koku dolu bir kaba daldırıp yeminleşmişlerdir. Câhiliye Arapları tarafından bilinen bu sembolik yemini edenler el-Mutayyebûn (koku sürünenler) olarak adlandırılmışlardır.⁴⁶ Abdüddâroğullarını destekleyenler ise birbirlerine destek olacaklarına dair yemin etmişler, böylece onlar da Ahlaf (yeminliler) ismini almışlardır.⁴⁷

Üçüncü grup ise tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Savaş başlamak üzereyken tarafsız kabileler hakemlik yapıp tarafları uzlaştırmaya çalışmışlardır. Yaşanan gelişmeler sonunda vazifeler paylaştırılmış; sidâne / hicâbe (Kâbe'nin hizmetkarlığı, anahtarcılığı, muhafızlığı), Liva ve Nedve (meclis) Abdüddâroğullarının uhdesine

⁴³ Kâbe örtüsünün kastedilmiş olması muhtemeldir.

⁴⁴ Ebû Harze Cerîr b. Atıyye b. Halafa Cerîr b. Atıyye. *Dîvânü'l-Cerîr*, (Beyrut: Şeriketü'l-Âlemiyye li'l-Kitâb, 1995), 1/446.

⁴⁵ Bu çekişmede Amr b. Luey ve Muharib b. Fihri kabileleri tarafsızlıklarını korumuşlardır. Bkz. İbn Hişâm, A.g.e., 1/150.

⁴⁶ Cahiliye Arapları ahitleştiklerine dair bir delil olarak ellerini kül, kan ya da güzel kokuya batırmışlardır. Bkz. Belazûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*. th. Süheyl Zekeriyya. (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 1/56.

⁴⁷ Belazûrî, A.g.e., 1/56.

bırakılmıştır. Sikâye, kıyâde ve rifâde vazifeleri Abdülmenâfoğullarına devredilmiştir. Her ne kadar diğer görevlerden birtakım imtiyazlar verilse de meşru iktidar Abdülmenâfoğullarının eline geçmiştir.⁴⁸ Abdülmenâfoğullarının payına düşen vazifeler Kureyş için bir hakimiyet sembolü olmuştur.

2.4. Abdüddâr Sonrası Mekke Görevleri

Abdüddâr, vefatından önce Kâbe anahtarcılığı vazifesini oğlu Osman'a, Nedve'yi ise diğer oğlu Abdülmenâf'a bırakmıştı. Böylece Nedve vazifesi Abdülmenâfoğullarının elinde, Kâbe-i Muazzama'nın bakımı ve anahtarlarının muhafazası görevi (hicâbe / sidâne) de Abdüddâroğullarının uhdesinde kalmıştır. Osman b. Abdüddâr'ın oğulları sidâne ve hicâbe vazifelerini nesiller boyu sürdürmüşlerdir. Osman b. Abdüddâr'ın ölümüyle önce Abdüluzzâ b. Osman b. Abdüddâr'a intikal eden görev, daha sonra Ebû Talha Abdullah b. Abdüluzzâ b. Osman b. Abdüddâr tarafından devralınmıştır. Ebû Talha'dan sonra sidâne, fetih gününe kadar Osman b. Talha'nın uhdesinde olmuştur.⁴⁹ Hz. Muhammed (s.a.v.) ile aynı dönemi paylaşan Osman b. Talha (r.a.) el-Abderî hem Müslüman olmadan önce hem de Müslüman olduktan sonra sidâne / hicâbe vazifelerini yürütmüştür. Bundan dolayı her iki faaliyetinin de kronolojik biçimde ele alınması gerekmektedir.

2.5. Osman b. Talha el-Abderî (ö. 42/662)

Kusay b. Kilâb tarafından Kureyş kabilesine dağıtılmış olan kamu görevlerinden sidâne / hicâbe, Abdüddâroğulları tarafından sürdürülmekteydi. Bu görevler, Kureyş kabilesi nezdinde önemli bir rol taşımaktaydı, Kâbe'nin hâcipliği Abdüddâroğulları kabilesinin en yaşlı üyesi tarafından yerine getirilmekteydi. Bu sayede Kâbe hâcipliği, Kureyş soyunda kalarak bir sonraki nesle aktarılmaktaydı. Neseb kitapları, Hz. Peygamber'in yaşadığı döneme denk gelen Osman b. Talha'nın Kusay'dan itibaren Kâbe'nin yedinci hâcibi olduğunu bildirmektedir. Soy şeceresi şu şekildedir: Osman b. Talha b. Ebû Talha Abdullah b. Abdüluzzâ b. Osman b. Abdüddâr b. Kusay b. Kilâb el-Kureyşî.⁵⁰ Kaynaklarda Osman b. Talha'nın Uhud Savaşı'na müşrikler safında katıldığı ve Mekke'ye sağ olarak ulaştığı bildirilmektedir.⁵¹

⁴⁸ Abdüddâroğullarının tevarüs ettiği sidâne / hicâbe görevleri halihazırda geçerliliğini yitirmemiştir. Bu görevler Abderî künyesini taşıyan ve Abdüddâr'ın torunları olarak bilinen Benî Şeybe kabilesinin uhdesindedir. bkz. Hâşimî, A.g.e., s.132.

⁴⁹ Ezrakî, A.g.e., s.115.

⁵⁰ Belazuri, A.g.e., 4/18.

⁵¹ İbnü'l-Esîr. *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlm),1989, 3/475.

Osman b. Talha'nın Cahiliye Dönemi'ndeki faaliyetleri incelendiğinde, kendisinin cömert, erdemli ve emanet ehli biri olduğu görülmektedir.⁵² Nitekim sunulabilecek en büyük örnek Osman b. Talha'nın Müslümanların annesi Ümmü Seleme'ye hicret yolculuğunda refakat etmesidir. Mekke'deki Müslümanlar müşriklerin şiddetli zulümlerine uğrayınca Hz. Muhammed (s.a.v.) Müslümanların dinlerini hür bir biçimde yaşamaları için Yesrib'e⁵³ gitmelerini emretmiştir. Seleme ailesi de hicret etmek istemiş fakat Mahzûmoğullarının engeline takılmıştır. Kocasını Ebû Seleme'nin kabilesi "Bu çocuk da bizim kabilemize aittir" diyerek onu annesinden alıp anne ile oğlunu birbirinden ayırmıştır. Bunun üzerine baba Ebû Seleme ailesini yanına almadan hicret etmek zorunda kalmıştır. Eşinden ayrı kalan Ümmü Seleme yaklaşık bir sene boyunca Mekke'de Ebtah denen mevkide ağlayıp Mekkelilerden izin beklemiştir.⁵⁴ Muğireoğullarından biri onu bu halde görünce şunu söylemiştir:

Kocasından ve evladından ayırdığınız bu zavallı kadını bırakmayacak mısınız?

Bunun üzerine kocana gidebilirsin deyip onu serbest bırakmışlardır. Bebeğini hazırlayıp Mekke'nin Ten'im mevkiine yönelmiş ve orada Osman b. Talha ile karşılaşmıştır. Aralarında şöyle bir konuşma geçmiştir:

-Ey Ebû Ümeyye'nin kızı! Ne tarafa gidiyorsun?

-Medine'ye eşimin yanına gidiyorum.

-Sana refakat edecek kimse yok mu?

-Vallahi yok, yanımda sadece Rabbim ve oğlum var.

-Vallahi seni terk etmek olmaz.

Olayın devamını Ümmü Seleme annemiz anlatıyor:

Osman b. Talha'dan daha faziletli bir yol arkadaşı tanımadım! Araplar arasında onun kadar erdemli bir kişiyle karşılaşmadım. Bir konaklama yeri bulduğumuzda, devemi çöktürür ve inmeme yardım ederdi. İndikten sonra devenin sırtından yükümü indirir, deveyi ağaca bağlar ve benden uzaklaşırdı. Ben de ağacın gölgesinde istirahat ederdim. Hareket etme vakti gelince devemi getirir, yükümü koyar ve bana, 'buyur bakalım.' derdi. Deveye

⁵² Haşimi, A.g.e., s.100.

⁵³ Hicretle beraber Yesrib Medine olarak isimlendirilecektir.

⁵⁴ İbn Hacer el-Askalânî. *el-İşâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlm, 1970-72), 8/404.

*bindikten sonra yine önüme geçirdi. Sonraki istirahat mevkiine kadar yolculuğumuz bu şekilde sürdü. O'nun himayesinde yolculuğumuzu Medine'ye kadar devam ettirdik.*⁵⁵

Yolculuk Osman b. Talha'nın (r.a.) refakatiyle Medine'ye kadar devam etmiştir. Osman Medine'ye varmadan önceki Kubâ mevkiine ulaşınca Ümmü Seleme'ye dönerek:

Ey Ümmü Seleme! eşin bu köydedir! Allah sana selamet versin!

Ümmü Seleme de Osman b. Talha (r.a.)'ya cevaben: "Allah her şeyin hayırlısını versin ey Osman b. Talha (r.a.)! Allah işini rast getirsin! Allah seni tez zamanda hidayete erdiren! dedi.

Osman b. Talha Ümmü Seleme'yi Medine'ye ulaştırıp Mekke'ye geri dönmüştür.⁵⁶ Osman b. Talha'nın şirk inancı üzere olduğu yıllarda dahi emanet konusundaki hassasiyeti, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kâbe anahtarlarının teslimi konusunda vermiş olduğu kararda ne kadar isabetli olduğunu göstermektedir.

Cahiliye Dönemi Kâbe tarihi incelendiğinde Kâbe'nin kapısının pazartesi ve perşembe günleri açıldığı bilgisine rastlanmaktadır. Bu günlerin birinde Hz. Peygamber (s.a.v.), Kâbe'nin anahtarlarını elinde bulunduran Osman b. Talha'ya (r.a.), kendisinin Kâbe'ye girmesine izin vermesini talep etmiştir. Ancak o, bu talebe izin vermekten kaçınıp engel olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) ise ona ileride gerçekleşecek olan şu sözleri söylemiştir: "Ey Osman, bir gün gelecek, senin elindeki anahtarları benim elimde göreceksin ve onları dilediğime vereceğim".⁵⁷

---

⁵⁵ İbn Hacer, A.g.e., 8/405.

⁵⁶ Hâşimî, A.g.e., s.101.

⁵⁷ Ezrakî, A.g.e., 1/267.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HZ. MUHAMMED (S.A.V.) DÖNEMİ'NDE SİDÂNE VE HİCÂBE VAZİFESİ

3.1. Hz. Peygamber Dönemi'nde Sidâne ve Hicâbe Vazifesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde, sidâne / hicâbe vazifelerini Osman b. Talha (r.a.) yürütmüştür. Osman b. Talha'nın fetih sırasında Müslüman olduğu iddia edilse de bu iddia kabul görmemiştir. Nitekim Osman b. Talha ve Halid b. Velid, Hudeybiye sulhundan sonra Müslüman olma kararı almış ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) huzuruna çıkmak üzere yola koyulmuşlardır. Yolda Amr b. As ile karşılaşmış ve birlikte Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına gitmişlerdir. Hz. Muhammed (s.a.v) onları görünce ashabına dönerek "Mekke ciğerparelerini size gönderdi!" deyip onlara iltifatta bulunmuştur.⁵⁸ Böylece bu üç zat hicretin sekizinci yılı Safer ayında (31 Mayıs 629) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzurunda İslamiyet'i kabul etmiştir. Osman b. Talha (r.a.) el-Abderî Müslüman kimliğini kazanmasıyla beraber İslâmî dönem Kâbe hâcipliğinin ilk temsilcisi olmuştur.⁵⁹ Osman b. Talha, Medine'ye gitmeden önce Beytullah'ın hâcipliğini amcaoğlu Şeybe b. Osman'a devretmiştir.⁶⁰ Osmanlı tarihçilerinden Eyüp Sabri Paşa, *Mir'atu'l-Haremeyn* adlı eserinde söz konusu iddiayı destekleyerek şu tespitlerde bulunmuştur:

*Miftâh-ı şerîf-i Kâ'betullâh, Osmân b. Talha'nın Medîne-i Münevvere'ye hicretleri cihetle, ammi-zâdesi Şeybe b. Osmân'ın yed-i istiklâline geçdiğinden, ilâ-hâza'l-ân Cenâb-ı Şeybe b. Osmân'ın evlâd u ahfâdı elinde kalmıştır.*⁶¹

*Feth-i Mekke günü Aleyhi's-salâtü ve's-selâm Efendimiz'in miftâh-ı Kâ'betullâh'ı teslimle, kendilerini miftâhdâr-ı Beyt-i Girdigâr nasb u ta'yîn buyurdıkları Şeybe b. Osmân, işte bu zâtdır.*⁶²

Osman b. Talha (r.a.), Huneyn seferi ve Tâif'in fethinden sonra Medine'ye dönerek burada uzun bir süre kalmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatının ardından Mekke'ye

⁵⁸ Zübeyrî, *Kitâbu Neseb-i Kureyş*, (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1982), s.409.

⁵⁹ Hâşimî, A.g.e., s.100.

⁶⁰ Ezrakî, A.g.e., s.115.

⁶¹ Eyüp Sabri Paşa, *Mir'atu'l-Haremeyn (Haremeyn Tarihi): Mir'at-i Mekke (İnceleme-Metin)*, Ömer Faruk Can ve F. Zehra Can. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018), s.484.

⁶² Eyüp Sabri Paşa, A.g.e., s.133.

yerleşmiş, amcaoğluna verdiği hicâbe vazifesini devralmıştır. Savaşları konu edinen Meğâzî kitaplarında adı pek zikredilmemiştir. Bu durum Mekke'den genellikle çıkmadığını göstermektedir. Osman b. Talha'nın (r.a.) vefat tarihi konusunda farklı rivayetler olmakla beraber 41 (661) veya 42 (662) yılında Mekke'de vefat ettiği bilgisi daha sıhhatli görülmektedir. Ecnadeyn Savaşı'nda şehit düştüğü veya Medine'de vefat ettiğine dair rivayetler ise kabul görmemektedir. Hadis kaynakları incelendiğinde, Osman b. Talha'dan rivayet edilen beş hadis tespit edilmiştir. Bu hadisleri rivayet edenler, Şeybe b. Osman, Abdullah b. Ömer ve Urve b. Zübeyr'dir.⁶³

Osman b. Talha'nın (r.a.) vefat ettikten sonra bu vazifeyi Şeybe b. Osman devralmıştır. Sidâne ve hicâbe görevleri, Benî Şeybe kabilesine Müslümanlar nazarında büyük itibar kazandırarak tarih boyunca saygın bir mevkiye sahip olmasını sağlamıştır. Günümüzde de Şeybe b. Osman'ın torunları olan Şeybeoğulları bu vazifeyi sürdürmektedir.

3.2. İslâm Tarihi Kaynaklarında Osman b. Talha'nın İslâm'a Giriş Süreci

Osman b. Talha'nın (r.a.) Müslüman oluşuyla ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu konuda tabakât ve siyer kaynaklarında çeşitli perspektifler sunulmaktadır. Osman b. Talha'nın (r.a.) İslâm'a giriş süreci, tarihsel kaynakların aktardığı farklı olaylar ve zaman dilimleriyle ilişkilendirilmektedir. Siyer kaynaklarının başlıca isimlerinden İbn İshâk ve çalışmada rivayetleri ayrıntılı şekilde zikredilen bazı râvilere göre, Osman b. Talha, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'yi fethinden önce İslâm'a girmiştir. Bu kaynaklara göre, Osman b. Talha (r.a.), Hudeybiye antlaşmasından sonra yanında Amr b. As ve Halid b. Velîd ile Hz. Muhammed'in (s.a.v.) huzuruna çıkıp birlikte Müslüman olmuşlardır.⁶⁴

Sayıları az da olsa birkaç rivayette Osman b. Talha'nın fetih esnasında İslâm'a girdiği iddia edilmektedir. Bunlara göre Osman b. Talha (r.a.), Mekke'nin fethi esnasında Hz. Peygamber ile arasında geçen diyalogdan ve Kâbe'nin hâciplik vazifesinin tekrar kendisine tevdi edilmesinden etkilenip İslâm'ı kabul etmiştir.⁶⁵ Rivâyetler arasındaki ihtilaflar, Osman b. Talha'nın (r.a.) İslâm'a giriş sürecinin net bir tarih belirtilerek

⁶³ Yılmaz, Ali. "Hz. Muhammed'in Ehliyet ve Liyakat Merkezli Görevlendirmeleri: Osman b. Talha (r.a.) Örneği." *İstem*, (31), 2018, s.4.

⁶⁴ Hâşimî, A.g.e., s.100.

⁶⁵ İbn Hacer'e göre bu iddia asılsızdır. Bkz. İbn Hacer, A.g.e., 3/373.

ortaya konulmasını güç hale getirmektedir. Bu durum Osman b. Talha'nın (r.a.) İslâm dinini kabulünün net bir şekilde belirlenememesine yol açmaktadır.

Osman b. Talha'nın (r.a.) İslâm'a girişi hakkında net bir tarih vermek yerine, tabakât ve siyer kaynaklarını karşılaştırarak analiz etmek, farklı perspektifleri göz önünde bulundurmak daha müsbet ve akademik bir yaklaşım olacaktır. Bu yaklaşım Osman b. Talha'nın (r.a.) İslâm'a giriş sürecini daha kapsamlı bir şekilde anlama çabasını ortaya koyacaktır. Belazurî'nin *Ensâbu'l Eşrâf* adlı eserinde, Osman b. Talha'nın (r.a.) Müslüman oluşu ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır. Halid b. Velîd, Amr b. As ve Osman b. Talha'nın (r.a.) hicretin sekizinci yılının Safer ayında Medine'ye gidip Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna çıkarak Müslüman olduğu ve Mekke'nin fethine Müslüman olarak katıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca Belazurî Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ait olduğu iddia edilen şu rivayeti nakletmektedir:

“Sidâne ve sikâye dışında Cahiliye'ye ait gelenekler ve kan davalarının hepsi ayağımın altındadır. Daha önce olduğu gibi o iki vazifeyi de ehline bıraktım.”⁶⁶

Ya'kubî (ö. 284/897) Mekke fethinde Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Osman b. Talha arasında geçen diyalogdan bahsetmiş fakat Osman b. Talha'nın (r.a.) Müslüman oluşuna değinmemiştir.⁶⁷

Taberî'nin *Tarihu'l-Ümem ve'l-Mulûk*'unda Amr b. As'ın Habeşistan Kralı Necâşî'nin yanında İslâm'a girdiği anlatılmaktadır. Ayrıca, Osman b. Talha (r.a.) ve Halid b. Velid'in de Amr b. As ile Safer ayının başında Medine'ye giderek Müslüman oldukları belirtilmektedir.⁶⁸

Ebû Nu'aym tarafından kaleme alınan *Ma'rifetu's-Sahâbe*'de ise Osman b. Talha, Halid b. Velid ve Amr b. As'ın hicretin 8. yılında İslâm'a girdikleri ve bu haberi Hz. Peygamber'in memnuniyetle karşıladığı anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in, bu müjde üzerine ashaba hitaben “Mekke ciğerparelerini kucağımıza attı” şeklinde bir iltifatta bulunduğu kaydedilmektedir. Bununla birlikte Osman b. Talha'nın (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat edene kadar Medine'de yaşadığı ve daha sonra Hz. Muaviye'nin halifeliği döneminde Mekke'ye geçtiği, orada vefat ettiği bilgisi verilmektedir. Ayrıca eserde Ümmü Seleme'nin Hicret sırasında Osman b. Talha'nın

⁶⁶ İbn Ebî Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*, Mısır 1999, 2/878.

⁶⁷ Ya'kubî, Ahmet b. Ebû Ya'kub el-Abbas, *Târihu'l Ya'kubî*, (thk; Abdü'l-Emir Mihna), Beyrut, 2010, 1/380.

⁶⁸ Taberî. *Târihu'l-Ümem ve el-Mülûk*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407), 3/29.

(r.a.) kendisine refakat ettiği için “Osman b. Talha’dan daha cömert birini görmedim” sözünün aktarıldığı belirtilmektedir. Son olarak Hz. Peygamber’in (s.av) fetih gününde Kâbe anahtarlarını Osman b. Talha’ya (r.a.) teslim ettiği ve ona saklamasını öğütlediği bir rivâyetle konu sona ermektedir.⁶⁹

İbn Abdî'l-Berr'in telif ettiği *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*'da “Osman b. Talha (r.a.)el-Abderî el-Kureyşî el-Hacebî” başlığı altında Osman b. Talha'nın künyesinden bahsedilmektedir. Ayrıca kendisiyle birlikte Halid b. Velîd ve Amr b. As'ın da ihtidâ sürecine atıf yapılmaktadır. Hudeybiye antlaşmasından sonra Halid b. Velîd'in refakatiyle Medine'ye yolculuk ettikleri ifade edilmektedir. Necâşî'ye gönderilen elçilikten dönen Amr b. As'ın da onlara katıldığı ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzurunda İslam dinini kabul ettikleri bildirilmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendilerine “Mekke çiğerpelerini kucağımıza attı” şeklinde hitap ettiği ve onları Mekke'nin önde gelenleri olarak nitelendirdiği anlatılmaktadır.⁷⁰

İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk* isimli kitabında Halid b. Velid ve Osman b. Talha'nın hicretin 8. Yılında Hudeybiye sulhu sonrası İslâm'a girdiklerini bildirmektedir. Daha sonra Mekke'de kaldığını Ecnadeyn'de vefat ettiğini ortaya koymaktadır. İbnü'l-Esîr *Üsdü'l-Gâbe* isimli kitabında Osman b. Talha'nın (r.a.) Hudeybiye sonrası Halid b. Velid ile Medine'ye giderken yolda Amr b. As'ı gördüklerini ve yolculuğa beraber devam ettiklerini zikretmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzurunda Müslüman olunca Peygamberimiz 'in (s.a.v.) övgülerine mazhar olduklarını ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Medine'de kalıp Mekke fethine iştirak ettiklerini anlatmaktadır. Bununla birlikte eserde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mekke fethinde Kâbe anahtarını ona ve amcazadesi Şeybe'ye zimmetlediği, Osman b. Talha'nın Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatına kadar Medine'de kaldığı, sonra Mekke'ye dönüp orada ikamet ettiği, hicrî 42'de de Ecnadeyn'de şehit olduğu bildirilmektedir.⁷¹

Zehebî'nin *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*'sında Halid b. Velid ile Osman b. Talha'nın Medine'ye hicret yolculuğu yaptıklarından bahsedildiği ancak tarih verilmediği görülmektedir. Aynı müellif diğer eseri *Târîhu'l-İslâm*'da ise bu üç kişinin Medine-i

⁶⁹ Nuaym. *Ma'rifetü's-Sahâbe*. Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî (430/1038), (Riyad: Dâru'l Vatan), 1988, 2/925.

⁷⁰ İbn Abdî'l-Berr, İsmail ve Nemerî, Esad Ömer Cüneyt Yusuf. *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. (Beyrut: Dâru'l-Cî 1995), 1/317.

⁷¹ İbnü'l-Esîr. A.g.e., 3/475.

Münevvere'ye hicretlerini ve Müslüman oldukları zamanı Safer ayının başı olarak bildirmektedir.⁷²

Muhaddisler arasında bulunan İbn Hacer'in *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe* adlı eserine göre, Osman b. Talha'nın babası ve amcası Uhud Muharebesi'nde müşrikler safında Müslümanlarla savaşırken öldürülmüştür. Hudeybiye ateşkesi sonrasında ise Osman b. Talha, İslâm'ı kabul etmiş ve Halid b. Velîd ile Medine'ye hicret etmiştir. Eserde, Hz. Peygamber (s.a.v) ve Osman b. Talha'nın Mekke'nin fethi esnasında yaşadıkları olaylar detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. İbn Hacer, Fetih günü Osman b. Talha'ya Kâbe anahtarlarının emanet edildiği bilgisini Buhari ve Müslim'den nakletmektedir. Osman b. Talha'nın h. 42'de Medine'de vefat ettiği rivayetini de Vâkıdî'den aldığı görülmektedir. Ancak müellif, Osman b. Talha'nın (r.a.) Mekke'nin fethi öncesinde Müslüman olduğu iddiasını doğrulamamakta ve onun daha önceden İslam'a girdiğini, Halid b. Velîd ve Amr b. As ile Medine'ye gittiğini belirtmektedir.⁷³

İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'sinde Halid b. Velid, Amr b. As ve Osman b. Talha'nın (r.a.) fetihden önce birbirlerinin düşüncelerini bilmeksizin Müslüman olma düşüncelerini ortaya koydukları ve sonrasında bir araya gelerek Medine'ye gitme kararı aldıkları bildirilmektedir. İbn Kesîr, Müslüman oluş tarihlerini Hicret'in 8. yılı olarak belirtmektedir.⁷⁴

İbn Cevzî, Osman b. Talha (r.a.), Halid b. Velîd ve Amr b. As hakkında da bazı ayrıntılar aktardıktan sonra Vâkıdî'den naklen h. 8. yılın Safer ayının başlarında İslâm'a girdikleri belirtir. Devamında da Cahiliye günlerinde Kâbe kapısının açıldığı bir vakitte Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Osman b. Talha'yı (r.a.) İslâm'a çağırırdıktan sonra "Ey Osman, bir gün gelecek, elindeki anahtarı bende göreceksin ve onu dilediğime teslim edeceğim." dediği aktarır ve olayı fetih gününe bağlayarak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Osman b. Talha'dan (r.a.) Kâbe'nin anahtarlarını bir müddet aldıktan sonra kıyamete kadar ailesinde kalmak üzere tekrar iade ettiği notunu düşer. Osman b. Talha'ya (r.a.) verilen bu görevin kendisinden amcazadesi Şeybe'ye geçtiğini ve halen günümüze kadar da bu ailenin soyundan gelen kimselerde olduğu bilgisiyle anlatımı sonlandırır.⁷⁵

⁷² Zehebî, A.g.e., 3/10.

⁷³ İbn Hacer, A.g.e., 3/373.

⁷⁴ İbn Kesîr, A.g.e., 3/142.

⁷⁵ İbnü'l-Cevzî, Cemaleddin *Ebu'l-Ferec Abdurrahman, Telgîhu Fuhumi Ehli'l-Eser fî Uyûni't-Târih ve's-Siyer*, (Beyrut: Daru'l-Erkam, 1997), 1/104.

Görüldüğü üzere rivayetleri ele alınan tabakât ve siyer kaynakları, ittifak halinde Osman b. Talha (r.a.) el-Abderî'nin İslâm'ı kabul ettiği zaman diliminin Hudeybiye anlaşması ile Mekke fethi arasında olduğunu bildirmektedir.

3.3. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kâbe'nin Sidâne Görevini Osman b. Talha'ya Geri Vermesi

Haşimî'nin anlatımına göre Osman b. Talha el-Abderî, hicretin 8. yılı Hz. Peygamber (s.a.v) ile Mekke'nin fethine katılmıştır. İslam tarihi kaynaklarına göre Hz. Muhammed (s.a.v.) fetih günü Kâbe sâdinliğini / hâcipliğini Abdüddâroğullarından alıp Kabe'yi kendi elleriyle açmıştır. Bu esnada Abbas b. Abdülmuttalip “Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Peygamberi. Hicâbe ve sikâye görevlerini bize ver!” demesi üzerine Nisa sûresinin 58. ayeti nazil olmuştur:

Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.

Bu ayetin inmesi üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Kâbe anahtarlarını Osman b. Talha'ya (r.a.) iade ederek saklamasını⁷⁶ emretmiştir. Osman b. Talha'nın (r.a.) kabilesi Talhaoğulları'nı da bu emanete ortak ederek şu sözleri söylemiştir:

“Ey Talhaoğulları, ebedi olmak üzere Allah'ın bu emanetini alınız, işinizi güzel yapınız, bunu sizden zalim kimseden başkası alamaz.”⁷⁷

Kâbe anahtarlarının teslim edilmesi olayı her ne kadar yukarıda naklettiğimiz rivayetin benzeri ve buna yakın şekilde anlatılsa da tabakât ve hadis kitaplarındaki rivayetlere farklı bir perspektifle bakmak konuyu daha da anlaşılır kılacaktır. Vâkîdî'nin (ö. 207/823) *Meğâzî* isimli eserinde fetih günü yaşananlar ayrıntısıyla anlatılmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke'nin fethinde Bilal b. Rebâh'tan⁷⁸ Osman b. Talha'ya gidip anahtarları getirmesini istemiştir. Osman b. Talha'da (r.a.) annesi Ümmü Şeybe'den anahtarları talep etmesi üzerine annesinden hiddetle şu cevabı almıştır:

⁷⁶ Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öğüdü üzerine Kâbe anahtarları her zaman saklanmıştır. Bundan dolayıdır ki Osmanlılar döneminde Kâbe anahtarlarına ait özel bir ev bulunuyordu. Günümüzde ise özel bir çantada taşınmaktadır.

⁷⁷ Hâşimî, A.g.e., s.116.

⁷⁸ Bilâl-i Habeşi ismiyle meşhur olmuş, Hz. Peygamberin (s.a.v) müezzini olan sahabe efendimizdir. Bkz. Mustafa Fayda, “Bilâl-i Habeşi” DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/152.

“Korkarım ki kavminin şerefi senin elinle gider.” O da buna cevaben annesine şöyle dedi: “Vallahi ya anahtarı teslim edersin yahut benden başkası gelir senden alır!”

Ümmü Şeybe anahtarı vermemekte direnmiş ve muhtemelen anahtara ilişilmemesi için onu bir deliğe saklamıştır. Ümmü Şeybe: “Hangi erkek elini buraya sokup anahtarı alabilir” dedi. Osman b. Talha’nın (r.a.) gecikmesi üzerine Hz. Ebû Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) kapıya gelip Osman b. Talha’ya (r.a.) seslenince annesi: “Oğlum al anahtarı, bunu senin alman Adiyy ve Teym kabilesinden bir kimsenin almasından daha iyidir” demiştir.⁷⁹ Kâbe anahtarını alan Osman b. Talha (r.a.) Hz. Peygamber’e takdim etmiştir. Bu sırada Hz. Peygamber’in (s.a.v.) amcası Hz. Abbas ellerini açarak:

“Ya Resulallah, anam babam sana feda olsun! Sidâne ve sikaye görevlerini bizim elimizde birleştirdi” diyerek Kâbe anahtarlarını isteyince Hz. Peygamber (s.a.v.) şu cevabı vermiştir:

“Size memnun olacağınız şeyi vereceğim, arzuladığınız şeyi değil”.⁸⁰

Vâkıdî, anahtar olayının farklı bir varyantının da olduğunu söyleyerek Hz. Muhammed’in fetih günü Üsâme b. Zeyd’in devesine binmiş bir şekilde yanında Bilal b. Rebâh ve Osman b. Talha (r.a.) ile Seniyye tepesine varınca Osman b. Talha Kâbe anahtarlarını teslim alıp Hz. Peygamber’e (s.a.v.) teslim ettiğini bildirmektedir. Müellif rivayetin sonunda da Osman b. Talha’nın (r.a.) Hudeybiye sonrası Müslüman olduğunu belirterek Mekke fethi esnasında Müslüman olduğu iddiasını reddetmektedir.⁸¹

Müslim (ö. 261/875), sahih hadisleri derlediği eserinde Abdullah b. Ömer’den rivayet ettiği aşağıdaki hadisi şerifi nakletmektedir:

“Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke fethinde gelip Kâbe’nin avlusunda konakladı. Osman b. Talha’dan Kâbe’nin anahtarını getirmesini emretti. Osman b. Talha Kâbe anahtarını getirdi ve kapıyı açtı. Ardından Hz. Peygamber (s.a.v.) Bilal b. Rebah, Üsame b. Zeyd ve Osman b. Talha ile Kâbe’nin içine girdi ve dış kapının kapatılmasını emretti. İçeride uzun bir süre kaldıktan sonra kapıyı açtılar.” Abdullah b. Ömer dedi ki: “Ben insanlardan önce hızlıca koşarak Hz. Peygamber (s.a.v.) ile dışarıda karşılaştım. Bilal de arkamdan geldi. Bilal’e: “Peygamber (s.a.v.) Kâbe’de namaz kıldı mı?” diye

⁷⁹ Câhiliye Dönemi’nde kabileler arası rekabet oldukça yaygındır. Kâbe hizmetlerine olan aşırı rağbet bunun en açık delillerinden sayılabilir.

⁸⁰ Haşimî, a.g.e., s.126.

⁸¹ Vâkıdî. *Kitâbü'l-Meğâzi*, (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1948), 2/195.

sordum. Bilal, “Evet” dedi. “Nerede kıldı diye sordum” o da “Sütunlar arasında, kible yönüne doğru” dedi. Ve dedi ki “Namazı kaç rekât kıldığını sormayı unuttum.”

Konunun daha tafsilatlı anlaşılması adına Müslim’in yaklaşık on rivayetinden şu varyantı tetkik etmek konuyu biraz daha anlaşılır hale getirmektedir. İbn Ömer’in rivayetinde aktardığına göre, Osman b. Talha, Kâbe’nin anahtarını annesinden istedi. Ancak annesi bu talebi reddetti. Bunun üzerine Osman b. Talha, tehditkâr bir üslupla: “Eğer anahtarı vermezsen hançerlerimi sana saplarım” diyerek anahtarı zorla alıp Hz. Muhammed’e (s.a.v) takdim etti.⁸²

Hadisin her iki varyantı incelendiğinde Hz. Muhammed, Kâbe’ye girmek isteyince anahtarı Osman b. Talha’dan (r.a.) istemiştir. Anahtar Osman b. Talha’da (r.a.) olmadığı için Hz. Peygamber’in (s.a.v.) emri hemen yerine getirilememiştir. Muhtemelen Osman b. Talha (r.a.) Medine’ye hicret edince anahtarı amcazadesi Şeybe b. Osman’a ve annesine bırakmıştır. Mekke fethi esnasında Müslüman olmadıkları veya kabileler arası üstünlük faktörlerinden dolayı anahtarı vermekte gecikmiş olmaları muhtemeldir. Bu sebeple, Kâbe anahtarının Ümmü Şeybe’den⁸³ zorla alınmış olma ihtimali yüksektir.

İbn Hacer (ö. 852/1448), *Taberânî* yoluyla naklettiği rivayette Hz. Muhammed’in (s.a.v.) fetih günü kendisinden Kâbe anahtarlarını istediğini Osman b. Talha’nın bu hususta geciktiğini aktarmaktadır. Osman b. Talha’nın annesinin: “Eğer Muhammed anahtarı sizden alırsa ebediyen vermez” dediği ve sonra mecbur kalıp teslim ettiği bildirilmektedir. Hz. Ali’nin bu olay esnasında söylediği rivayet edilen şu sözler de dikkat çekmektedir:

“Nübüvvet bize verildi, sikâye bize verildi, artık hicâbe de bizde. Ne kadar nasipli bir kabileyiz.”

Hz. Muhammed (s.a.v), Hz. Ali’nin bu sözlerini duyunca rahatsız olduğunu belirtip anahtarı Osman b. Talha’ya vererek hicâbe vazifesini tekrar ona ve ailesine teslim etmiştir.⁸⁴ Hz. Peygamberin (s.a.v.) bu tutumu kendisine yöneltilen “hicâbe görevini yakınlarına vermek üzereyken ayet nazil oldu” iddiasını çürütmektedir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v) bu ayet inmeden önce Kâbe anahtarını Osman b. Talha’ya (r.a.)

⁸² Müslim, E. L. H. M. İ. (1992). Haccâc, *el-Câmi’u’s-Sahih*. (İstanbul: Çağrı Yayınları,) 4/95.

⁸³ Musab b. Umeyr’in kız kardeşi olması muhtemeldir. Bkz., Hâşimî, A.g.e., s.122.

⁸⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-Bârî Şerhu Sahîhi’l-Buhârî*, Haz: Abdulaziz b. Abdullah İbn Bâz, (Beyrut: Dâru’l-Meârif, 1959), 8/18.

teslim etmiştir. Liyakat esasına dayalı bu görevlendirme İslâm dünyasına örnek olmuştur. Bu olay üzerine nazil olan Nisa 58. âyet Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu fiilini teyit maksadı taşımaktadır. İleride Tefsir ilmi perspektifinde konu ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

İbn Ebû Şeybe'nin Safiyye bt. Şeybe aracılığıyla naklettiği rivayet şöyledir:

*Hz. Muhammed (s.a.v.), fetih günü Kâbe'yi tavaf etti. Ardından Osman bin Talha'dan Beytullah'ın anahtarını aldı ve Kâbe'nin kapısını açarak içeri girdi. Daha sonra dışarı çıkıp insanlara hitap etti.*⁸⁵

Bu olayın devamını İbn İshâk'ın rivayetinden okuyabiliriz:

Hz. Muhammed (s.a.v.) Kâbe'nin kapısında durdu ve Kureyş'e hitap etti:

“Sizlere ne yapmamı bekliyorsunuz?”

“Kerem sahibi bir kardeşten ve kerem sahibi bir kardeşin oğlundan ancak hayır bekleriz.” dediler.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.);

“Gidiniz hepiniz serbestsiniz” buyurdu.

Hz. Peygamber (s.a.v) fetih gününün ilk anlarında bütün Mekke ahalisini affettiğini bildirdikten sonra Hz. Ali, “sikâye / hicâbe görevlerini bizim elimizde birleştir” dedi.⁸⁶

Birbirinin devamı olan bu iki rivayette diğer varyantlardan farklı olarak Kâbe'yi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kendi elleriyle açtığı görülmektedir. Hz. Abbas'ın isteği olan sikâye / hicâbe vazifelerinin Haşimoğullarında birleştirilmesini Hz. Ali'nin de istediğini bildirmektedir. Ancak akrabalarının isteğini geri çeviren Hz. Peygamber'in, emaneti ehline verdiği anlaşılmaktadır.

Tarihçi ve aynı zamanda Nesep alimi olan İbnü'l-Kelbî (ö. 204/819) fetih günü Hz. Muhammed'in (s.a.v) Osman b. Talha'dan (r.a.) Kâbe anahtarlarını aldığını daha sonra geri verdiği notunu düşer. Nisâ sûresinin 58. âyetinin bu olay üzerine nazil olduğunu hatırlatır.⁸⁷

⁸⁵ İbn Ebû Şeybe. *el-Musannefu fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. (Riyad: Dâru'l-Kenz, 2006), 21/28.

⁸⁶ İbn Hişâm, A.g.e. s. 2/412.

⁸⁷ İbnü'l-Kelbî, E. L. M. Hişâm b. Muhammed. *Cemheretü'n-Neseb*. (Kuveyt: Kuveyt Devlet Kütüphanesi, 1983), s.98.

Beğavî ve Sa'lebî, Hz. Muhammed'in (s.a.v) Kâbe anahtarını Osman b. Talha'dan (r.a.) alması üzerine Nisâ 58. âyetinin indiğini ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) Kâbe anahtarını âyet nazil olduktan sonra Osman b. Talha'ya geri verdiğini söyleseler de bu iddia kabul görmemiştir. İbn Hazm (ö. 456/1064), Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kâbe anahtarlarını Osman b. Talha'ya geri verirken amcaoğlu olan Şeybe b. Osman'ı da anahtarcılık vazifesine ortak ettiğini bildirmektedir. Bu iddia kısmen doğru olsa da Şeybe b. Osman'ın sâdin / hâcip olduğu bilgisini doğrulamaz. Zira Şer'i bir vazife olan sidâne vazifesini ancak Müslüman kimliğine sahip bir kimse yürütebilir. Tevbe sûresinin şu âyetleri olayı açıklığa kavuşturacak niteliktedir:

Müşrikler kendi inkârlarına kendileri şahit olup dururlarken Allah'ın mescitlerini imar etmeleri mümkün değildir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Ve onlar ateş içinde ebedi olarak kalacaklardır. Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı tam veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar ederler. İşte hidayet üzere oldukları umulanlar bunlardır. Siz hacılara su dağıtma (Sikâye) ve Mescidi Haram'ı imar etme (İmâret) işiyle Allah'a ve ahiret gününe iman edip, Allah yolunda cihad edenlerin yaptığı işi bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında asla eşit olamazlar. Allah zalimler topluluğuna hidayet etmez.⁸⁸

Yukarıdaki âyet-i kerîmenin nüzul sebebine bakıldığında “imaret” kelimesinin sidâne / hicâbe kelimeleriyle eş anlamda kullanılmış olması muhtemeldir. Mescid-i Harâm'ın imaretinden kasıt, Kâbe'nin örtülmesi, ışıklandırılması, tamir edilmesi şeklindeki vazifelerdir.⁸⁹ Şeybe b. Osman'ın Huneyn savaşında Müslüman olduğu hesap edilirse İbn Hazm'ın bu iddiası asılsızdır. Ancak Osman b. Talha'nın Medine'ye hicreti sebebiyle, Şeybe b. Osman'ın sâdinlik görevini Müslüman bir kimlikle devraldığını kaynaklar doğrulamaktadır. Hz. Aişe annemizin “Ya Resulallah, bütün hanımların Kâbe'ye girdi, sadece ben giremedim” sitemine cevaben: “Akraban olan Şeybe'ye git, seni Kâbe'ye girdirsin” demiştir. Hz. Aişe, Şeybe'ye bu talebi iletğinde olumsuz cevap almıştır. Şeybe, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gerekçe olarak Cahiliye'de gece vakti Kâbe'yi hiç açmadıklarını, aynı şekilde İslam'da da açmadıklarını belirtmiştir. Bunun

⁸⁸ Kur'an, Tevbe Suresi, 17-19.

⁸⁹ Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd. *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vil*, (thk. Muhammed Abdurrahmân el-Mar'aşî). (Beyrut: Dâru İhyâ't-turâsî'l Arabî, 2000), 3/75.

üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), Aîşe annemize “Hicr’de namaz kıl, zira orası Kabe’nin içindedir” tavsiyesinde bulunmuştur.⁹⁰

3.4. Sebeb-i Nüzûl Kaynaklarına Göre Nisâ Sûresi 58. Âyeti

Esbâb-ı Nüzûl, Kur’an-ı Kerim’deki âyetlerin iniş sebepleri ve bağlamını anlamamıza yardımcı olan ilim dalıdır. Nisa Suresi’nin 58. âyeti hakkında esbâb-ı nüzûl kaynakları muhtelif görüşler ortaya koymaktadır. Nisa suresinin 58. âyetini Osman b. Talha’ya (r.a.) Kâbe’ye ait sidâne / hicâbe görevlerinin tevdi edilmesi bağlamında incelenmesi konuyu açıklığa kavuşturacaktır. Tabakât ve siyer kitaplarından elde edilen bilgilere ek olarak âyetlerin iniş sebebini incelemek çalışmada başka başlıkların ortaya çıkmasının kapılarını aralayacaktır. Kronolojik bir sıra takip edilerek ele alınacak rivayetlerin başında Vâhidî’nin (ö. 468/1076) *Esbâb-ı Nüzûl* adlı eseri gelir.

Vâhidî, Osman b. Talha’nın fetih günü Kâbe anahtarını alarak Mekke’ye uzak bir yere çekilip “Eğer Muhammed’in (s.av) Peygamber olduğuna inansaydım anahtarı ona vermekten geri kalmazdım” dediğini bildirmektedir. Nisâ sûresinin 58. âyetinin Osman b. Talha (r.a.) hakkında indiği notunu düşmekte fakat bu iddiasına kaynak belirtmemektedir. Ali b. Ebû Talib’in Kâbe anahtarlarını Osman b. Talha’dan zorla alıp Kâbe’yi açtığını, bu sırada Hz. Peygamber’in (s.a.v.) iki rekât namaz kıldığını anlatmaktadır. Hz. Abbas’ın “Sidâne ve sikâye’yi bizim uhdemizde birleştir” sözünün üzerine Nisâ suresinin 58. âyetinin nâzil olduğunu aktarmaktadır.⁹¹

Vâhidî’nin iddiasına göre âyet inince Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Ali’yi Osman b. Talha’nın yanına tekrar göndermiştir. Osman b. Talha, Hz. Ali’nin Kâbe anahtarını kendisinden alması esnasında kendisini hırpaladığından yakınarak: “Madem anahtarı geri verecektin neden bana eziyet ettin” demiştir. Hz. Ali de buna cevaben hakkında âyet nâzil olduğunu Allah’ın elçisine icabet etmesi gerektiğini söylemiştir. Müellifin anlatımına göre bu olay üzerine Osman b. Talha, şehadet getirip Müslüman olmuş, böylelikle hicâbe vazifesi daimî olarak sülalesinin elinde kalmıştır. Bu anlatımın yanı sıra müellif, Osman b. Talha’nın (r.a.) amcaoğlu Şeybe b. Osman’dan naklen şu rivayeti ulaştırmaktadır:

⁹⁰ Muhammed Salih b. Ahmet b. Zeynelâbidin eş-Şeybî. *İ’lamu’l Enâm bi-Târih-i Beytullah’il Harâm*, (Riyad: Elite Publisher), 2008, s. 140.

⁹¹ Vâhidî. *Esbâb-ı Nüzûl*, (Beirut: Âlemü’l-Kütüb. 1994), s.158.

“Resulullah (s.a.v.) Kâbe anahtarlarını bana ve Osman b. Talha’ya tevdi ederek şöyle dedi: Siz zalim olmadıkça onu hiç kimse sizden alamaz.”⁹²

İbn Hacer el-Askalânî, fetih günü, Hz. Muhammed’in (s.a.v) Beytullâh’ı tavaf etmesinin ardından Osman b. Talha’yı yanına çağırarak Kâbe anahtarlarını istediğini ve Kâbe’yi açarak putlardan arındırdığını anlatırken Hz. Ali’nin sidâne / sikâye görevlerini Haşimoğlularının elinde birleştirmesini talep ettiği bilgisini de eklemektedir. Bunun üzerine Hz. Peygamber’in, Osman b. Talha’ya (r.a.) Beytullah’ın anahtarını teslim ettiğini ve: “Bugün iyilik ve vefa günüdür” dediğini nakletmektedir. İbn Hacer, Osman b. Talha’nın (r.a.) bu sözler üzerine Müslüman olduğu bilgisine itiraz ederek Osman b. Talha’nın (r.a.) Hudeybiye sonrası Müslüman olduğu rivayetini hatırlatmaktadır.⁹³

Suyûtî, *Lübâbü’n-Nukûl fi Esbâbi’n-Nuzûl* adlı eserinde Nisâ sûresi 58. âyetinin iniş sebebini izah ederken diğer tüm tefsir kitaplarındaki benzer bilgileri tekrar ettikten sonra Hz. Muhammed’in (s.a.v) Kâbe anahtarını Osman b. Talha’ya vereceği esnada amcası Abbas b. Abdülmuttalib’in araya girip uhdelerinde olan sikâye görevine ek olarak Kâbe’nin miftâhdârlığı olan sidâne görevini de talep ettiğinin şerhini düşmektedir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.), Kâbe içindeyken bahse konu ayetin nâzil olduğunu, bunun üzerine Osman b. Talha’ya (r.a.), Kâbe anahtarını teslim ettiği bilgisini aktarmaktadır. Hz. Ömer, Kâbe’nin içinde inen bu ayeti ilk defa duyduğunu söylemiştir.⁹⁴

Görüldüğü üzere esbab-ı nüzûl kaynakları, Osman b. Talha’nın Hz. Muhammed’in kendisine Kâbe anahtarlarını vermesi üzerine Müslüman olduğu bilgisi üzerine ittifak etmemişlerdir. Ortak görüşe dayanan bilgi, Abbas b. Abdülmuttalib’in bu vazifeye talip olması ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) bu konuda yakınlarına bir ayrıcalık tanınamasıdır. Hz. Peygamber’in (s.a.v.), Kâbe anahtarlarını en baştan itibaren Osman b. Talha’ya vermek istediği düşünülebilir. Nisa sûresinin 58. âyeti de Hz. Muhammed’in (s.a.v.) bu kararını desteklemek maksadıyla nâzil olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v), Osman b. Talha ve ailesine emanet ettiği sidâne / hicâbe görevleri hakkında daha sonra ortaya çıkacak tartışmalar Nisâ sûresi 58. âyetinin nazil olmasıyla

⁹² Vâhidî, A.g.e., s.158.

⁹³ İbn Hacer el-Askalânî, Ebul Fazl Şihabuddîn Ahmet Ali. *El-İcab fi Beyâni’l-Esbâb*, (Beyrut: Daru İbn Cevzi, 1997), 2/893

⁹⁴ Suyûtî, Celâluddîn. *Lübâbu’n-Nükûl*, (Beyrut: Dâru’l-Hicre, 1990), s.60.

birlikte tartışmaya kapatılmıştır. İhtimal dahilinde olan bir diğer husus da Hz. Muhammed'in (s.a.v) kendi akrabalarına maddî bir getiri sağlayacak görevi uygun görmemesidir. Zira Kâbe'ye gelen hediyeler ve ikramlar bu vazifeyi idare eden aileye kalmaktaydı. Ancak Haşimoğullarının deruhte ettiği sikâye vazifesi bunun yanı sıra üzerine ciddi harcamalar ve emek sarf edilecek bir iş olduğu için Hz. Muhammed (s.a.v.) bu vazifenin akrabalarında kalması hususunda bir beis görmemiştir. Nitekim Abbas b. Abdülmuttalip, "Anam babam sana defa olsun Ya Resulallah hicâbe ve sikâye vazifelerini bizim elimizde birleştir!" deyince Hz. Muhammed (s.a.v.) "Gelir elde edeceğiniz işlerin aksine harcama yapacağınız işi size vereceğim" diye buyurmuştur.⁹⁵

3.5. İlk Dönem Tefsir Kaynaklarının Nisâ Sûresi'nin 58. Âyeti Bağlamındaki Yorumları

Konunun daha iyi anlaşılması için hadis, siyer, tabakât kitaplarının yanı sıra esbâb-ı nüzûl kaynaklarına değinilmiştir. Nisâ sûresinin 58. âyeti bağlamında temel tefsir kitaplarının aktardığı görüşlerin kronolojik bir sıra takip edilerek incelenmesi de önem arz etmektedir.

Fetih günü Kâbe-i Muazzama'nın içinde nâzil olan âyetin tercümesi şu şekildedir:

*Şüphesiz ki Allah, size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür.*⁹⁶

İlk dönem müfessirlerinden Mukâtil b. Süleyman (ö. 150/767), *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* adlı eserinde Nisâ sûresinin 58. Ayetinin iniş sebebi olarak Osman b. Talha'yı göstermektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Kâbe anahtarını Osman b. Talha'dan alınca, Hz. Abbas kabilesi Haşimoğullarının uhdesinde bulunan hacıların su ihtiyacını karşılama vazifesi Sikâye'ye ilaveten Kâbe'nin bakımı ve hizmetlerini ihtiva eden sidâne görevini de Hz. Muhammed'den istediğini bildirmektedir. Bu olayı gören Osman b. Talha'nın endişelenip "Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsan anahtarı bana geri ver!" dediğini aktarır. Müellif, Hz. Abbas'ın akrabalığını kullanarak Mekke toplumdaki en önemli vazifeyi kabilesi adına talep ettiğinin üzerinde durmaktadır.⁹⁷

⁹⁵ Vâkıdî, A.g.e., 2/833.

⁹⁶ Nisa suresi 58. âyet.

⁹⁷ Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasan. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, (Kahire: el-Hey'etü'l-Mısıriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1980), 1/382.

Taberî, Nisâ sûresinin 58. âyetinin tefsirinde Osman b. Talha'nın Müslüman oluş sürecine değinmemiş, Müslümanların idari işlerini emanet ederken nitelikli şahsiyetlerin seçilmesinin önemli olduğunu vurguladıktan sonra diğer tefsirlerde olduğu gibi Osman b. Talha'dan (r.a.) anahtarın alınması, Hz. Peygamber'in Kâbe'ye girip ibadet etmesi, nâzil olan âyeti okuması gibi hususları zikrettikten sonra Kâbe anahtarının Osman b. Talha'ya (r.a.) teslim edildiğini vurgulamıştır.⁹⁸

Nisâburî, (ö. 319/924) tefsir kitabında Hz. Muhammed'in (s.a.v) Kâbe'nin anahtarını Osman b. Talha'dan alıp Kâbe'yi açtığını belirttikten sonra Kâbe'ye girip ibadet ettiğini, ardından Nisâ sûresinin 58. âyetini okuyup anahtarları Osman b. Talha'ya iade ettiğini aktarmaktadır. Olayın şahidi Hz. Ömer'in Hz. Peygamberin (s.a.v.) okuduğu âyeti daha önce duymadığı sözünü de zikretmektedir.⁹⁹

Mâtürîdiye ekolünün kurucusu İmam Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* isimli eserinde ana karakter olarak Osman b. Talha'nın (r.a.) yanı sıra Şeybeoğullarını göstermektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) anahtarı Şeybeoğullarından alıp Hz. Abbas'ın akrabalık bağlarını kullanarak sikâye ve sidânenin tek elde birleştirilmesi talebini kabul ettiğini ancak âyetin nazil olmasıyla birlikte Kâbe anahtarını Şeybeoğullarına verdiği bilgisini de not düşmektedir.¹⁰⁰

Sa'lebî (ö. 427/1035) yukarıda incelediğimiz görüşlerin aksine farklı bir yorum katarak Osman b. Talha'nın (r.a.) fetih günü Kâbe anahtarını alıp Mekke'de yüksek bir yere çıkararak anahtarı vermekten imtina ettiğini belirtmiştir. Hz. Ali'nin anahtarı kendisinden zorla almasının üzerine "Muhammed'in Peygamberliğine inansaydım anahtarı verme hususunda gecikmezdim" dediğini söylemiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) amcası Hz. Abbas'ın talebini onayladığını ancak Nisâ 58. âyetin nâzil olmasıyla Hz. Peygamber'in (s.a.v) anahtarı Osman b. Talha'ya teslim ettiğini ve bu olay üzerine etkilenip Müslüman olduğunu vurgulamıştır.¹⁰¹ Sem'ânî (ö. 489/1097) bu konuda Sa'lebî'yle benzer görüşlere sahip olsa da Osman b. Talha'nın fetih günü İslam'a

⁹⁸ Taberî. *Tefsîru't-Taberî*, (Beyrut: Dâr'ul-Hicr, 2001), 7/170.

⁹⁹ İbn Münzir, Ebû Bekir Muhammed b. İbrahim en-Nisâbûrî. *Kitâbu Tefsîri'l-Kur'ân*. (Medine: Dâru'l-Muâsır, 2002), 2/276.

¹⁰⁰ Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed İbn Muhammed İbn Mahmûd, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 3/221.

¹⁰¹ Sa'lebî, Ebû İshak Ahmed. *El-Keşf ve'l-Beyân*, (Beyrut: Dâr İhyâi't-Turâsi'l Arabî, 2002), 3/332.

girdiği iddiasının aksine hicretin 8. yılının başlarında Müslüman olduğu iddiasını desteklemektedir.¹⁰²

Zemahşerî *el-Keşşaf* isimli kitabında Sa'lebî ile benzer bilgileri paylaştıktan sonra bahse konu ayetin nazil olmasıyla beraber Hz. Ali'nin Kâbe anahtarını Hz. Abbas'ın istemesine rağmen Osman b. Talha'ya teslim ettiğini aktarır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sidâne vazifesinin sonsuza kadar Osman b. Talha'nın soyunda kalacağı müjdesini not düşerek anlatımı sonlandırır.¹⁰³

Fahredden Râzî'nin telif ettiği *Mefâtihu'l-Gayb* isimli eserinde, Mekke'nin fethinde Hz. Muhammed'in (s.a.v) anahtarı kendisinden alacağını düşünen Osman b. Talha'nın Mekke'deki bir dağa tırmanıp anahtarı vermekten imtina ettiği aktarılmaktadır. Hz. Ali'nin zor kullanarak anahtarı Osman'dan aldığından ve Kâbe'yi açtığından bahsedilmektedir. Hz. Peygamber'in tavaf ederken Hz. Abbas'ın anahtarcılık vazifesini talep etmesi üzerine Nisâ sûresi 58. âyetin indiğini ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Kâbe anahtarının Osman b. Talha'ya verilmesini emrettiğini bildirmektedir. Ayrıca müellif eserinde, Hz. Ali'nin Osman b. Talha'dan anahtarı zor kullanarak aldığından ötürü özür dilemesi üzerine Osman b. Talha'nın şehadet getirdiği bilgisine yer vermektedir.¹⁰⁴

İbn Kesîr (ö. 774/1373), tefsirinde Osman b. Talha'nın (r.a.) İslam'a giriş sürecini *el-Bidâye* eserinde olduğu gibi tekrar ederek fetih günü Osman b. Talha'nın Kâbe anahtarını Müslüman bir hal üzere teslim aldığına bildirerek aksi iddiaları reddetmektedir. Osman b. Talha ile Uhud'da kâfirlerin safında ölen amcası Osman b. Ebî Talha isimlerinin karışmasından dolayı oluşan yanlış algıya vurgu yapmaktadır. Hz. Abbas'ın sidâne vazifesini talep etmesi üzerine Hz. Peygamber'in (s.a.v) Osman b. Talha'yı çağırıp "Ey Osman! al anahtarını, gün iyilik ve vefa günüdür." "Ey Talha Oğulları! Kıyamet gününe dek sizde kalmak üzere alınız; bunu sizden zalim bir kimse dışında kimse geri alamaz!" dedikten sonra Nisâ sûresinin 58. âyetin Kâbe içinde nazil olduğu bilgisini vermektedir.¹⁰⁵

Kurtubî (ö. 671/1273) *Câmiu'l-Ahkâmi'l-Kur'ân*'ında Osman b. Talha'nın Müslüman oluşuna atıf yapmaksızın Hz. Peygamber'in fetih günü Kâbe anahtarını Şeybe b.

¹⁰² Sa'lebî, Ebû İshak Ahmed, *A.g.e.*, 3/332.

¹⁰³ Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım. *El-Keşşaf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil*, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009), 1/523.

¹⁰⁴ Râzî, Fahreddin. *Mefâtihu'l-Gayb*, (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1981), 10/108.

¹⁰⁵ İbn Kesîr, İsmail. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (Beyrut: Dâru'l-Kutub el-İlmiyye, 1998), 2/299.

Osman ve Osman b. Talha'dan aldığına değinmektedir. Hz. Abbas'ın anahtarın onlara iade edilmemesi için gayret sarfettiğini ancak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Nisâ 58. âyetinin nâzil olması üzerine Kâbe anahtarını Şeybe ve Osman b. Talha'ya teslim ettiği bilgisini paylaşmaktadır.¹⁰⁶

Beydavî (ö.658/1286), tefsirinde Fahreddin er-Razi'den esinlenerek benzer bir anlatım sunmuştur. Bahse konu ayetin nüzülü üzerine Hz. Muhammed'in (s.a.v.), Hz. Ali'ye Kâbe anahtarını Osman b. Talha'ya vermesini emrettiğini bildirmektedir.¹⁰⁷

Âlusî (ö. 1270/1854) ise *Rûhu'l-Meânî* isimli eserinde Hz. Peygamber'in fetih günü Osman b. Talha'dan Kâbe anahtarlarını getirmesini istediğini bildirir. Muhtemelen İslâm üzere olan Osman b. Talha, Hz. Muhammed'in (s.a.v) bu isteğini geri çevirmeyecek iken Hz. Abbas'ın Kâbe anahtarını ve sidâne vazifesini istediğini görünce tereddüt etmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v) "Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsan anahtarı ver" demesi üzerine anahtarı "Allah'ın emaneti olarak veriyorum" diyerek Hz. Peygamber'e (s.a.v.) teslim etmiştir. Kâbe'yi açıp içindeki putları çıkardıktan sonra Nisa sûresinin 58. âyetinin nâzil olması üzerine, Kâbe anahtarını Osman b. Talha'ya vermiştir.¹⁰⁸

3.6. Modern Tefsir Kaynaklarında Sidâne Meselesi

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* isimli tefsirinde, Nisâ sûresinin 58. âyetinin nüzulünü ele alırken, Osman b. Talha'nın Beytullah'ın anahtarını Hz. Muhammed'e (s.a.v) vermekten imtina ettiğini fakat Hz. Ali'nin bir yolunu bulup anahtarı alıp Kâbe'yi açtığını zikretmektedir. Elmalılı, Hz. Peygamber'in (s.a.v) Kâbe'ye girip iki rekât kılmasının ardından Hz. Abbas'ın kendisinden anahtarı (sidâne vazifesini) arzu etmesi üzerine âyetin indiğini, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) de anahtarı Osman b. Talha'ya teslim etmesini emrettiğini bildirmektedir. Osman b. Talha'nın (r.a.) bu olay üzerine şehadet getirerek İslâm'a girdiğinden bahsederken Medine'ye hicret ettiği sırada Kâbe anahtarlarını Şeybe b. Osman'a emanet ettiği hakkında da malumat paylaşmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed. *el-Câmiu' li Ahkâmi'l-Kur'ân*. (Kahire: Dâru'l-Kütüb el-Mısriyye, 1964), 5/206.

¹⁰⁷ Beydavî, A.g.e., 2/80.

¹⁰⁸ Mahmud, Âlûsî Şihâbüddin. *Rûhu'l-Meânî*, (Beyrut, Dâru'l Kütüb İlmiyye), 1996, 3/61.

¹⁰⁹ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, hazırlayan: A. C. Köksal ve M. Kaya. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021), 2/349.

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan tefsirde ise konuya yaklaşım şu şekildedir:

Hız. Muhammed (s.a.v.) Mekke fethinde, Kusay tarafından Kureyş arasında paylaştırılmış olan ayrıcalıklı vazifelerin bir kısmını ilga (kaldırma) ederken bir kısmını ibkâ (devamlılık kazandırmak) etmiştir. Devamlılık kazandırdığı vazifelerin arasında olan sidaneyi Abdüddâroğulları adına Osman b. Talha el-Kureyşî yürütürken sikayeyi Haşimoğullarını vekaleten aynı zamanda Hız. Muhammed'in (s.a.v.) amcası olan Hız. Abbas yürütüyordu. Hız. Muhammed (s.a.v.) Kâbe anahtarını Osman b. Talha'dan alınca amcası Hız. Abbas, bu görevin sikâyeye ek olarak kendisine verilmesini talep edince âyet nâzil oldu ve Kâbe anahtarı tekrar Osman b. Talha'ya (r.a.) iade edildi.¹¹⁰

İncelediğimiz tefsir yorumları ve esbâb-ı nüzul kaynaklarının aktarımında çeşitli ihtilaflar bulunsa da ittifak edilen hususlardan biri Nisâ suresinin 58. âyetinin Kâbe anahtarlarının Osman b. Talha el-Abderî'ye teslimi üzerine nazil olmasıdır. Bahse konu âyet emanetin ehline verilmesini emretmektedir. Kastedilen emanetin Kâbe anahtarlarının nezdinde sidâne / hicâbe görevleri olduğu bilirse de burada dikkat edilmek istenen husus bütün emanetlerin ehline teslim edilmesidir. Zira âyetin nüzul sebebi hususi olarak sidâne / hicâbe olsa da lafız umuma hitap etmektedir. Her türlü idari işler ehline, bu işi en güzel şekilde yerine getiren nitelikli kimselere teslim edilmelidir. Kuvvetle muhtemeldir ki Hız. Muhammed (s.a.v.) Fetih günü, Osman b. Talha'ya Kâbe anahtarlarını âyet inmeden teslim etmiştir.

Osman b. Talha'nın Kâbe anahtarlarını teslim aldığı sırada Müslüman olduğu konusunda da bir şüphe bulunmamaktadır. Aksi şekilde aktarılan görüşler İbn Kesîr'in de naklettiği üzere Osman b. Talha (r.a.) ile Uhud'da müşrikler safında ölen amcası Osman b. Ebî Talha isimlerindeki benzerlikten kaynaklanmaktadır. Dikkat çekilecek bir diğer husus Hız. Muhammed'in (s.a.v.) amcası Hız. Abbas'ın sikâye vazifesine ek olarak sidaneyi ısrarla istemesine rağmen onu elinde bulunan Hacıların su ihtiyacını karşılama olarak bilinen sikâye ile teselli etmesidir. Muhtemelen Hız. Muhammed (s.a.v.), Kâbe'nin bakımı ve hizmeti gibi prestijli bir görevi ailesi olan

---

¹¹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Kur'an Yolu Tefsiri*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), s. 81-83.

Hâşimoğullarının yürütmesini istemiyordu. Çünkü Kâbe'nin hâcipliği, manevi öneminin yanında maddi bir getirisi de olan bir görevdi.

Ayrıca Hz. Abbâs'ın bu talebi karşısında Hz. Muhammed (s.a.v.), “Üzerinden kazanç sağlayacağınızı değil, bilakis üzerine harcama yapacağınızı vereceğim” diyerek sikâye vazifesi gibi, o zamanın şartlarında külfetli bir iş olan tatlı su temini vazifesini Hz. Abbâs'a bırakmıştır. Sidâneysi de eskiden olduğu gibi kıyamete kadar kalmak üzere Talhaoğullarına teslim etmiştir. Bu teslimin üzerine ilahi bir teyit maksadı taşıyan bu âyetin inmesi Hz. Muhammed'in (s.a.v.) fiilini onaylayarak kıyamete kadar bu görevin kimin tarafından yürütüleceği konusunun önünü tartışmaya kapatmıştır. Bu sebeple Resulullah (s.a.v.) tarafından tevdi edilen bu yetkiyi malum aileden almak veyahut bu yetkiye ortak olmak hiçbir şekilde caiz görülmemiştir.¹¹¹ Hz. Muhammed (s.a.v.) Kâbe anahtarlarını Osman b. Talha'ya iade edecekse elinden alması Hz. Peygamber'in Cahiliye günlerinde Osman b. Talha'yı (r.a.) İslâm'a çağırdığı bir vakit aralarında geçen Vâkıdî'nin aktardığı şu diyalogla açıklanabilir:

Hz. Peygamber (s.a.v), Osman b. Talha'yı İslâm'a çağırırken ona dedi ki:

“Ey Osman, bir gün elindeki anahtarları benim elimde göreceksin ve onu dilediğime vereceğim.”

Osman b. Talha kendinden emin bir şekilde şu cevabı verdi:

“O zaman Kureyş helak olmuş ve zelil duruma düşmüştür.”

Hz. Peygamber (s.a.v.) cevaben:

“Bilakis o gün Kureyş mamur ve aziz olmuştur” dedi.

Olayın devamının Osman b. Talha (r.a.) şöyle anlatıyor:

Allah'ın elçisi Kâbe anahtarını benden aldı ve sonra beni yanına çağırdı. Yaşadığımız bu hatıra gözümde canlandı. Derken Resûlallah (s.a.v.) bana sevinçle buyurdu ki:

Önceden olduğu gibi ebedi olarak sizde kalmak üzere alınız ey Talhaoğulları!

Bunu sizden ancak zalim bir kimse alabilir!

---

¹¹¹ Haşimi, A.g.e., s.131

Ey Osman! Allah size evini emanet ediyor! Öyleyse güzel bir şekilde harcama yapın.

Bu müjdeyi verdikten sonra beni çağırıp dedi ki:

Sana söylediğim şey gerçekleşmedi mi?

Bu soru üzerine o'nun geçmişteki sözlerini hatırladım ve dedim ki evet, Şehadet ederim ki sen Allah'ın Peygamberisin!

Bu sözler üzerine bana anahtarı verdi anahtarı saklamamı emretti ve ekledi

Ey Osman, kapıda dur ve dürüst bir şekilde tüket!

Bir başka rivayette ise

“Bunu (sidâne) size ben vermiyorum. Allah veriyor! Sizden ancak zalim bir kimse alabilir” buyurdu.¹¹²

Hz. Muhammed (s.a.v.), Talhaoğulları arasından Müslüman olan ve aynı zamanda yaş bakımından da büyük olması hasebiyle Kâbe anahtarını Osman b. Talha'ya vermiştir. Zira Kusay zamanından bu yana bu gelenek değişmemiş, anahtarcılık vazifesini ailenin yaşça en büyük erkeği¹¹³ yürütmüştür.¹¹⁴

Osman b. Talha, Medine'ye hicret etme kararı aldığı anda, sidâne görevini amcaoğlu Şeybe b. Osman'a devretmiştir. Osman b. Talha'nın âhirete irtihalinden sonra da bu vazifeyi Şeybe b. Osman ve soyundan gelenler yani Benî Şeybe kabilesi devam ettirmiştir. Şeybeoğulları kabilesi, geçmişten günümüze bu şerefli mevkiini korumuştur. Halihazırda bu vazife hala Şeybe ailesinin uhdesindedir.

3.7. Sidâne / Hicâbe Vazifesini Yürüten Şeybeoğulları (Benî Şeybe)

Tarih boyunca Kâbe'nin anahtarlarının korunması, açılıp-kapatılması, özel günlerde yıkanıp koku sürülmesi gibi önemli görevleri içeren sidâne vazifesi Kusay'ın Mekke hakimiyetini elde etmesiyle birlikte sistematik bir hale bürünmüş ve oğlu Abdüddâr'ın soyundan devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Abdüddâr'ın torunları olarak

¹¹² Hâşimî, A.g.e., s.131.

¹¹³ Sidâne ve hicâbe sadece Abdüddaroğulları soyundan gelen erkeklere mahsus bir görevdir. Hatta bu kabileye mensup kadınlardan doğan çocuklar Abdüddaroğulları'na mensup olmadıklarından hâcip olamazlar. Anahtarı alacak aile büyüğü hasta yahut bunama gibi bir durumda olsa bile değiştirilmez kendisine yardımcı tayin edilir. Muhtemelen Hz. Peygamberin (s.a.v.) verdiği emaneti başkasının değiştiremeyeceği anlayışından yola çıkılarak alınmış bir karardır. bkz. Hâşimî, A.g.e., s.143.

¹¹⁴ Hâşimî, A.g.e., s.142.

bilinen Osman b. Talha ve Şeybe b. Osman, sidâne vazifesinin Hz. Muhammed (s.a.v) dönemindeki temsilcileri olmuşlardır. Osman b. Talha'nın vefatıyla beraber Kâbe'nin bakımı ve hizmetlerini Şeybe b. Osman'ın soyundan gelenler yürütmüşlerdir. Günümüzde de sidâne / hicâbe görevlerini idare etmekte olan Şeybeoğulları hakkında İslâm tarihi kaynaklarındaki rivayetlerin değerlendirmesi yapılarak konu nihayete erdirilmeye çalışılacaktır.

Ahmet b. Hanbel (ö. 241/855) *Kitâbu'l-İlel* adlı eserinde Şeybeoğulları hakkındaki görüşlerini aktarırken bu boya mensup Mus'ab b. Umeyr'in Uhud'da şehit edildiğine değinerek Kureyş'in sancaktarlığı anlamına gelen Liva vazifesini de hicâbe ile beraber yürüttüklerini bildirmektedir.¹¹⁵

Belâzurî (ö. 279/892) ise hicâbe görevini Şeybeoğullarının uhdesinde olduğu bilgisini verdikten sonra Kâbe anahtarının bu ailenin elinde olduğunu zikretmektedir.¹¹⁶

Ebû Ömer b. Abdülber (ö.463/1071) Şeybe b. Osman'ın hicâbe vazifesini elinde tutan tüm Şeybîlerin dedesi olduğunu söyledikten sonra hicâbenin o güne kadar mevcut olduğunu aktarmaktadır.¹¹⁷ İbnü'l-Esîr (ö. 630/1233) *el-Kâmil* adlı eserinde hicâbe konusuna değinirken bu geleneğin Abdüddâr üzerinden Şeybeoğullarına geçtiğini ve halen mevcut olduğunu bildirmektedir.¹¹⁸ Zehebî (ö. 748/1348) hicâbe¹¹⁹ ehlinin Şeybe'nin soyundan geldiğinden bahsederken tüm Şeybîlerin Şeybe b. Osman'ın soyundan geldiğini ifade etmektedir.¹²⁰

İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye* adlı kitabında hicâbe görevinin Osman b. Talha'dan sonra da o güne kadar devam ettiği, Şeybîlerin Osman b. Talha'nın soyunda birleştikleri bilgisine yer verilmektedir.¹²¹

Seyyah Nâsır-ı Hüsrev (ö.465/1073), kendi döneminde Kâbe-i Muazzama'nın açılışına şahit olduğunu anlatırken Kâbe'ye çıkmak için tasarlanmış bir merdivenin yaklaşık on kişi tarafından kapıya yanaştırıldığını ve çıkıldığını, Kâbe kapısının eşliğinde girişe engel olması için konulan bir perde olduğunu ve "zaîm" denilen Şeybe

¹¹⁵ Ahmed b. Hanbel. Ebî Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Kitâbü'l-İlel ve Ma'rifeti'r-Ricâl*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife. 2001), 3/419.

¹¹⁶ Belazurî, A.g.e., 9/405.

¹¹⁷ Hâşimî, A.g.e., s.157.

¹¹⁸ İbnü'l-Esîr, İzzeddin. *el-Kâmil fi't-Târih. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî*. (Dâru'l Kitâb el-Arabî), 1997, 3/107.

¹¹⁹ Hâcip kelimesinin çoğulu.

¹²⁰ Zehebî, A.g.e., 3/12.

¹²¹ İbn Kesîr, A.g.e., 11/602.

kabilesine mensup hicâbe görevlisinin bu perdenin arkasına geçmesi için Şeybeoğullarından başka bir kişinin perdeyi kaldırdığını belirtmektedir. Zaîm, içeri geçirdikten sonra perdeyi kapattığını, içerideki zaîmle birlikte iki yardımcısının Kâbe’i Muazzama’nın içinde iki rekât namaz kıldığını anlatmaktadır. Ardından Kâbe kapısını hacılara açarak Kâbe ziyaretini başlattıklarını zikretmektedir. Yine Hüsrev, Mısır Sultanının hicâbe görevini yürüten Şeybeoğullarına atıye ve ikramlarda bulunduğunu nakletmektedir.¹²²

İbn Cübeyr (ö. 614/1217), Cemâziyelevvel 579 tarihinde gerçekleştirdiği Kâbe ziyareti sırasında Benî Şeybe kabilesinin reisi ve Kâbe hâcibi olan Muhammed b. İsmâil b. Abdurrahman eş-Şeybi’nin bilgilerinden istifade ettiğini bildirmektedir.¹²³ Aynı şekilde, İbn Cübeyr, Kâbe’ye giriş merasimi hakkında da malumat vermekte, Sultan Selâhaddîn’in erkek kardeşi Tuğtegin’in Beytullah’a girişine şahitlik ettiğini ve burada Benî Şeybe kabilesine mensup hicâbe görevlisinin Sultan Selahaddin’in kardeşine refakat ettiğini anlatmaktadır.¹²⁴

Görüldüğü üzere birçok tarihçi, nesep alimi ve seyyah bu geleneği devam ettiren aile hakkındaki görüşlerini dile getirerek gündemde tutmuşlardır. Günümüzde de Benî Şeybe ailesine mensup olan sidâne reisinin (hâcip) bu geleneği sürdürdüğü bilinmektedir. Hâcibin başlıca sorumlulukları arasında Kâbe’nin anahtarlarının korunması, Kâbe kapısının belirli günlerde açılması, Beytullah’ın senede iki defa (Şaban 1 – Muharrem 15) özel olarak gül kokularıyla yıkanması ve temizlenmesi ayrıca Kâbe örtüsünün teslim alınması gibi görevler yer almaktadır. Ayrıca Kâbe’de meydana gelen herhangi bir hasarın tespiti de sidâne reisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kabileye mensup erkeklerin her biri sâdin (miftâhdâr) unvanıyla anılsa da bu önemli vazifeleri Şeybeoğullarını temsilen “Başhâcip (Kebîr’ü’s-Sedene)” yürütmektedir.

¹²² Husrev, Nâsır-ı, *Dâru’l Kitâbu’l-Cedîd*, (Beyrut: Dâru’l Kitâbu’l Cedîd),1983, s.34.

¹²³ İbn Cübeyr, İbn. Ebü’l-Hüseyn Muhammed. *er-Rihle*, (Beyrut: Dâr-u Beyrut, 1964), s.59.

¹²⁴ İbn Cübeyr, A.g.e., s.125.

Şekil 3. 1. Benî Şeybe kabilesinin Peygamberimiz'in (s.a.v) Dedesi Adnan'a Kadar Uzanan Şeceresi

Kaynak: Muhammed Salih b. Ahmet b. Zeynelâbidîn eş-Şeybî. *Îlamu'l Enâm bi-Târih-i Beytullah'il Harâm*, (Riyad: Elite Publisher), 2008, s. 207-208.

Açıklama: Sidâne vazifesini hâlihazırda yürüten Şeyh Salih eş-Şeybî Efendi'de bulunan el yazması şecerenin bir kopyasıdır.

Tablo 3.1. Tarihten Günümüze Miftâhdârlar

Kaynak: Seyyid Hüseyin Hâşimî. *Tabakât Huccâb el-Kâbe*, (Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân), 2013, s. 433-541.

Açıklama: Tarihten günümüze miftâhdârların sıra, isim ve görev tarihi tam listesi:

Sıra	Miftahdâr (Sâdin / Hâcib) İsmi	Görev Tarihi
1.	Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Luey b. Galib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. Nizar b. Mead b. Adnân el-Kureyşî	
2.	Abduddâr b. Kusay	
3.	Osman b. Abduddâr	
4.	Abdüluzzâ b. Osman	
5.	Ebû Talha Abdullah b. Abdüluzzâ el-Abderî	
6.	Talha b. Ebî Talha el-Abderî	
7.	Osman b. Talha (r.a.) b. Ebû Talha el-Abderî	H. 2 – H. 8
8.	Şeybe b. Osman el-Evkaş b. Ebû Talha	H. 8 – H. 9
9.	Osman b. Talha (r.a.) b. Ebu Talha Al-Kureyşî el-Abderî	H. 9 – H. 42
10.	Şeybe b. Osman el-Evkaş b. Ebî Talha el-Abderî	H. 42 – H. 59
11.	Musab b. Şeybe b. Osman	
12.	Cubeyr b. Şeybe b. Osman el-Avkaş	
13.	Musafî' b. Abdullah el-Aqbar b. Şeybe b. Osman el-Evkaş	
14.	Mansur b. Abdurrahman b. Talha b. Haris b. Talha b. Ebî Talha	H. 137 ...
15.	Abdullah el-Asgar el-Acem b. Şeybe b. Osman el-Evkaş	
16.	Musab b. Şeybe b. Cübeyr b. Şeybe b. Osman el-Evkaş	
17.	Abdullah el-Asgar el-Acem b. Şeybe	
18.	Musafî' b. Abdurrahman b. Abdulaziz b. Abdullah b. Musafî' b. Abdullah b. Şeybe b. Osman	

19.	Ubeydullah b. Osman b. İbrahim el-Abderî	
20.	Abdullah b. Süheyb b. Şeybe b. Cübeyr b. Şeybe b. Osman eş-Şeybî	
21.	Abdülkerim b. Süheyb b. Şeybe b. Cubeyr b. Şeybe b. Osman eş-Şeybî	
22.	Muhammed b. Abdillallah b. Osman Hacibi Abderî	
23.	Zürare b. Musab b. Şeybe b. Osman el-Avkas eş-Şeybî	
24.	Abdülaziz b. Zürare b. Musab b. Şeybe b. Osman b. Ebu Talha eş-Şeybî	
25.	?	
26.	?	
27.	?	
28.	?	
29.	Yahya b. Abdurrahman b. Berekat b. Şeybe b. Abdillallah b. Abd b. Süheyb b. Cubeyr b. Şeybe	H. 470
30.	?	
31.	?	
32.	Deylem b. Muhammed b. İbrahim b. Şeybe b. Abdullah b. Abd b. Şuayb b. Cubeyr b. Şeybe	
33.	Abdurrahman b. Deylem b. Muhammed b. İbrahim b. Şeybe b. Abdullah b. Abd b. Şuayb b. Cubeyr	
34.	Ali b. Yahya b. Muhammed b. Yahya b. Ubaidah b. Hamza b. Berakat b. Şeybah b. Abdullah b. Abd b. Şuayb	
35.	Muhammed b. İsmail b. Abdurrahman b. Deylem b. Muhammed eş-Şeybî	
36.	İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Abdurrahman b. Deylem eş-Şeybî	
37.	İsmail b. Şeybe b. Muhammed eş-Şeybî	
38.	Ganim b. Mufre b. Muhammed b. Yahya b. Ubeyde b. Hamza b. Berakat b. Şeybe b. Abdullah b. Abd b. Şuayb	

39.	Ubeyd b. Mufrec b. Muhammed b. Yahya b. Ubeyde b. Hamza b. Berakat b. Şeybe eş-Şeybî	
40.	Ebu Ganim İdris b. Ganim b. Mufrec b. Muhammed eş-Şeybî	H. 657'de anahtarın sahibiydi.
41.	Yusuf b. Ganim b. Mufrec b. Muhammed eş-Şeybî	
42.	Mecdeddin Ebû Abbas Ahmed b. Deylem b. Muhammed b. İsmail b. Abdurrahman b. Deylem b. Muhammed	
43.	Ali er-Radî / er-Rida b. Buhair b. Ali b. Deylem b. Muhammed Şeybî	
44.	Muhammed b. İdris b. Ganim b. Mufrec b. Muhammed eş-Şeybî	
45.	Yahya b. Ali el-Radi b. Buhair b. Ali b. Deylem b. Muhammed eş-Şeybî	
46.	Ganim b. Yusuf b. Muhammed b. İdris b. Ganim b. Mufarrec eş-Şeybî	
47.	Muhammed b. Yusuf b. Muhammed b. İdris b. Ganim b. Mufarrec eş-Şeybî	
48.	Cemaleddin Muhammed b. Ebî Bekir b. Nasır b. Ahmed eş-Şeybî	H. 749 – H. 757
49.	Ebu'l Fadl Ahmed b. Ebi el- Mehasin Cemalettin Yusuf b. Ahmed b. Salih b. Abdurrahman eş-Şeybî	H. 757 – H. 777
50.	Cemalettin Muhammed b. Ebubekir b. Nasır b. Ahmed eş-Şeybî	H. 757 – H. 777
51.	Cemalettin Yusuf b. Ebî Raceh Muhammed b. İdris b. Ganim b. Mufarrec eş-Şeybî	H. 777 – H. 783
52.	Muhammed b. Ganim b. Yusuf b. İdris b. Ganim b. Mufarrec eş-Şeybî	H. 780
53.	Yusuf b. Ebû Raceh Muhammed b. İdris b. Ganim b. Mufarrec eş-Şeybî	
54.	Nurettin Ali b. Ebî Raceh Muhammed b. İdris b. Ganim b. Mufarrec Şeybî	H. 784 – H. 787
55.	el-Nur Ali b. Cemal Muhammed b. Ebubekir b. Mahmud b. Nasreddin b. Ali b. Abdullah b. Muhammed b. Ebubekir b. Nasreddin el-Aval b. Yahya b. Buhair b. Ali b. Deylem el-Şeybî el-Abderî	H. 787 – H. 788

56.	Fahredden Ebû Bekr b. Cemaleddin Muhammed b. Ebî Bekir b. Mahmud b. Nasreddin eş-Şeybî	H. 788
57.	Nurettin Ali b. Cemaleddin Muhammed b. Ebubekir b. Mahmud b. Nasrettin eş-Şeybî	H. 788 – H. 790
58.	Fahredden Ebû Bekir b. Cemaleddin Muhammed b. Ebî Bekir b. Mahmud b. Nasıreddin	H. 790 – H. 817
59.	Ebû Raceh Muhammed b. el-Nûr Alî b. Ebî Raceh Muhammed b. Ebî Ganim İdris b. Ganim b. Mufarrec	H. 817 – H. 827
60.	Ali el-Irakî b. Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ali b. İsa b. Nasrettin	-
61.	Cemaleddin Ebû el-Mahâsin Muhammed b. Nurettin Ali b. Muhammed b. Ebû Bekir b. Muhammed	H. 827 – H. 837
62.	Ali el-Irak	H. 837 – H. 839
63.	Yahya el-Irakî b. Ahmed eş-Şeybî	H. 839 – H. 840
64.	Cemal Yusuf b. Ebî Raceh el-Cemal Muhammed b. el-Nur Ali b. Muhammed b. İdris b. Ganim b. Mufarrec	
65.	Ömer b. Cemal Ebî Raceh Muhammed b. Ali b. Ebî Raceh Muhammed b. İdris b. Ganim b. Mufrec eş-Şeybî	H. 843 – H. 881
66.	Ebû'l-Berakat b. Yusuf b. Ebî Raceh Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ebî Ganim İdris b. Ganim eş-Şeybî	H. 881 – H. 893
67.	Muhammed b. Ömer b. Ebî Raceh Muhammed eş-Şeybî	-
68.	Tayyib b. Ömer b. Ebî Raceh Muhammed eş-Şeybî el-Abderî	H. 926
69.	Ali b. Muhammed b. Ömer b. Ebî Raceh Muhammed eş-Şeybî	H. 926
70.	Abdullah b. Ömer b. Ebî Raceh Muhammed Şeybî el-Abderî	-
71.	Burhanettin İbrahim b. Ahmet (b. Abdullah) b. Ali b. Ebî Raceh eş-Şeybî el-Abderî	H. 934
72.	Ebubekir b. Muhammed b. Ömer b. Ebi Raceh Muhammed b. Ebî Hassen Nurettin Ali b. Ebî Raceh	

73.	Ebu Suud b. el-Fahr Ebû Bekir el-Cemal Muhammed b. Ebî Hafs el-Sarrac Ömer b. Ebî Raceh eş-Şeybî	H. 955
74.	Şerafettin Ebu'l Kasım el-Şeybî eş-Şâfiî	H. 955
75.	Abdulvâhid eş-Şeybî	H. 996
76.	Kasım b. Ebû Suud eş-Şeybî	H. 1005
77.	?	
78.	Muhammed b. Kasım b. Ebû Suud	H. 1080
79.	Abdulvahid b. Muhammed b. Kasım b. Ebû Suud	H. 1080 – H. 1101
80.	Abdullah b. Muhammed b. Kasım b. Ebû Suud eş- Şeybî	H. 1101 – H. 1103
81.	Abdülmütî b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım b. Ebû Suud eş-Şeybî	H. 1103 – H. 1110
82.	Muhammed b. Abdülmütî b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım b. Ebû Suud eş-Şeybî	H. 1110 – H. 1124
83.	Abdülkadir b. Abdülmütî b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım b. Ebû Suud eş-Şeybî	H. 1124 – H. 1125
84.	Ahmed b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım b. Ebû Suud eş-Şeybî	H. 1125 – H. 1136
85.	Abdulkadir b. Abdülmütî b. Abdülvahid eş-Şeybî	H. 1136 – H. 1168
86.	Muhammed b. Abdülkadir b. Abdülmütî b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım b. Ebû Suud eş-Şeybî	H. 1168
87.	Abd er-Rahman b. Muhammed b. Abdülmütî b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım b. Ebî es- Suud	H. 1168 – H. 1180
88.	Yahya b. Muhammed b. Abdülmütî b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım b. Ebu Suud eş-Şeybî	Yaklaşık H. 1180'den sonra
89.	Zeynelâbidîn Efendi b. Muhammed b. Abdülmütî b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım eş-Şeybî	Yaklaşık H. 1205
90.	Abdulkadir Efendi b. Muhammed b. Abdul Muti b. Abdülvahid eş-Şeybî	Yaklaşık H.1205 – H. 1210
91.	Muhammed Efendi b. Zeynelâbidin b. Muhammed b. Abdal-Muti b. Abdülvahid b. Muhammed b. Kasım b. eş-Şeybî	H. 1210 – H. 1253

92.	Abdülkadir Efendi b. Muhammed b. Zeynelâbidîn Muhammed b. Abdülmuti	H. 1253 – H. 1260
93.	Cafer Efendi b. Muhammed b. Zeynelâbidin b. Muhammed eş-Şeybî	H. 1260 – H. 1261
94.	Süleyman Efendi b. Muhammed b. Zeynelâbidin b. Muhammed b. Abdülmütî	H. 1261
95.	Ahmed Efendi b. Muhammed b. Zeynelâbidin b. Muhammed	H. 1261 – H. 1274
96.	Abdullah Efendi b. Muhammed b. Zeynelâbidin b. Muhammed b. Abdülmütî eş-Şeybî	H. 1274 – H. 1296
97.	Ömer Efendi b. Cafer b. Muhammed b. Zeynelâbidin b. Muhammed b. Abdülmütî	H. 1296 – H. 1304
98.	Abdurrahman Efendi b. Abdullah b. Muhammed b. Zeynelâbidin b. Muhammed b. Abdülmütî b. Abdülvahid	H. 1304 – H. 1311
99.	Muhammed Salih Efendi b. Ahmed b. Muhammed b. Zeynelâbidin b. Muhammed b. Abdülmuti Şeybî	H. 1311 – H. 1335
100.	Abdülkadir Efendi b. Ali b. Muhammed es-Saba' b. Zeynelâbidîn eş-Şeybî	H. 1335 – H. 1351
101.	Muhammed b. Muhammed Salih b. Ahmed b. Muhammed b. Zeynelâbidin	H. 1351 – H. 1382
102.	Emin Efendi b. Abdullah b. Abdülkadir b. Ali b. Muhammed	H. 1382 – H. 1399
103.	Taha b. Abdullah b. Abdülkadir b. Ali b. Muhammed el-Sabi` b. Zeynelâbidin eş-Şeybî	H. 1399 – H. 1407
104.	Asım b. Abdullah b. Abdülkadir b. Ali b. Muhammed es-Saba' b. Zeynelâbidin el-Abidîn eş-Şeybî	
105.	Talha b. Hassan b. Abdülkadir b. Ali b. Muhammed es-Saba' b. Zeynelâbidîn	H. 1413 – H. 1426
106.	Abdülaziz b. Abdullah b. Abdülkadir b. Ali b. Muhammed es-Saba' b. Zeynelâbidîn eş-Şeybî	H. 1426
107.	Adnan Âmin eş-Şeybî	
108.	Abdülkadir b. Taha b. Abdullah b. Abdülkadir b. Ali	H. 1 Zilhicce 1431
109.	Salih Zeynelâbidin eş-Şeybî	1 Muharrem 1436- Günümüz

Şekil 3.2. Günümüzde Şeybe Ailesi.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2022].

Açıklama: Büyükten küçüğe: Şeyh Salih eş-Şeybî, Abdurrahman b. Sâlih eş-Şeybî, Ahmet b. Abdurrahman eş-Şeybî, Sâlih b. Abdurrahman eş-Şeybî, Şâmih b. Abdurrahman eş-Şeybî.

3.8. Kâbe Hâcib'i Abdurrahman Eş-Şeybî Efendiye Ait Bir Şiir ¹²⁵

Biz Şeybe oğullarıyız,

Alemlerin Rabbi beytinin koruyucusu olarak bizi seçti.

Sidânet görevi, anı zamanda peygamberlerin ve nebilerin göreviydi,

Nitekim bizler de İsmail ve İbrahim'den bu mirası devraldık.

Makamımız onurlu ve görkemlidir,

Öyle bir makam ki, alemlerdeki tüm şan ve görkemi geride bırakmıştır.

Allah bize beytinin koruyuculuğunu verdi,

¹²⁵ Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke, [02.02.2022] Şeybe ailesine ait bir mecliste Abdurrahman Şeybî tarafından okunan bu şiir tarafımızdan Türkçeye tercüme edilmiştir.

Bu mülk Süleyman Peygamberin krallığına benzer.

*Allah'ın evi, ancak bizlere kapısını açar,
Bizim dışımızda alemlerden hangi zat olursa olsun açmaz.*

*Kim ki şanımıza laf eder ve makamımızı görmezden gelirse, o kimse ancak zalim olabilir
Bunu bize Rabbimiz, elçisinin sözleriyle bildirmiştir.*

*Şerefli ve onurlu oluşumuz Kur'an'da gündeme gelmiştir,
Bizlere ihtiram göstermek, Emîn Peygamber'in (s.a.v) sünnetinde vardır.*

*Başkalarının gururu bizim gururumuzun karşısında sönüp gider,
Çünkü kâinatın Rabbinin beytinin anahtarı bizim elimizdedir.*

*Başkalarının onur ve şerefi, bizim onur ve şerefimiz karşısında solup gider,
Zira Kâbe'nin koruyuculuk görevi kâinatın yaratıcısı tarafından verilmiş bir yetkidir.*

*Bize verilen yetki benzersiz ve bâkidir, bu dünyada ve dinimizde kalıcı olacaktır,
Çünkü yetkimiz elçilerin efendisi Muhammed'in (s.a.v.) elindedir.*

*Allah, bizlerden ve tüm kâinattan zengindir,
Ancak bizlere saygı ve ihsanda bulunmak, O'nun arzusudur.*

*Cahillerin ve kıskançların sözleri bize zarar veremez,
Nitekim Nebilere de nankörlük edenler ve onları yalanlayanlar da olmuştu.*

*Mevkiimiz, gezegenlerin üzerine yükselen güneşin konumu gibidir,
Bu vazifeyi ancak kör, nankör veya nefret edenler görmezden gelebilir.*

Bu sözleri söylememiz haşa böbürlenmek için değildir,

Tam tersine, bunu kâinatın yaratıcısının ailemize olan lütfunu belirtmek için söyleriz.

*Ve alemlere rahmet olarak gönderilen zata salât ve selam ederiz.
Apaçık hakikatle gelen, alemlerin efendisi Peygambere salat ederiz.*

3.9. Kâbe-i Muazzama'nın İçerisi

Kâbe-i Muazzama'nın içerisinde üç sütunlu büyük bir oda bulunmaktadır. Devlet büyükleri ve krallar tarafından Kâbe'ye bağışlanan hediyelerin saklandığı bir dolap, iki sütun arasında göze çarpmaktadır. Sütunların üst kısmı, hediye edilen asmalar ve kandillerle süslenmiştir. Kâbe'nin duvarları üç metre yüksekliğinde ve mermerden yapılmıştır. İç kısmı yeşil bir perdeyle kaplanmıştır ve bu perdede “La ilâhe illallâh, Muhammed’ur-Rasûlullah ve Celle Celâluh” zikirleri yazmaktadır. Kâbe'nin içerisinde Tevbe kapısı adı verilen bir kapı bulunmaktadır. Bu kapıdan Kâbe'nin çatısına çıkılabilmektedir.

Şekil 3. 3. Kâbe'nin İçinde Bulunan Tevbe Kapısı.

Kaynak: <https://www.islamveihsan.com/kabenin-icinde-ne-var.html> [02.02.2023].

Açıklama: Şeybe ailesinin tarafımıza iletmiş oldukları Kâbe'nin damına ulaşmak için kullanılan tevbe kapısına ait bir fotoğraftır.

Şekil 3.4. Hz. Muhammed'in (s.a.v) Kâbe'ye Girdiği Esnada Namaz Kıldığı İki Direk Arası Olarak İfade Edilen Yer.

Kaynak: <https://ilmfeed.com/9-photos-from-inside-the-kaba/> [02.02.2022].

Açıklama: Kâbe-i Muazzama'nın içine giren misafirlerin yaptığı ilk vazife Hz. Peygamberin sünneti olduğu üzere bu iki direk arasında nafilâ namaz kılmaktır. Kâbe içinde yönelinen her yön kible sayılmaktadır.

Şekil 3.5. Kâbe'ye Hediye Edilen Asmalar.

Kaynak: <https://ilmfeed.com/9-photos-from-inside-the-kaba/> [02.02.2022].

Açıklama: Kâbe'ye hediye göndermek, hükümdarlar için bir şeref vesilesi sayılmıştır. Devlet yöneticileri, örtü, kapı, merdiven, kilit ve kandil gibi çeşitli eşyalar hazırlatarak, Allah'ın evi olarak nitelendirilen Kâbe'ye hizmet etmişlerdir.

Şekil 3.6. Kâbe-i Muazzama'nın ortasında Bulunan Dolap.

Kaynak: <https://ilmfeed.com/9-photos-from-inside-the-kaba/> [02.02.2022].

Açıklama: Günümüzde fonksiyonunu yitirmiş olsa da Hz. İbrahim'den (a.s) bu yana Kâbe'nin içinde bir sandık bulunmaktadır. Bu sandık, ziyaretçilerden gelen bağışları kabul etmek amacıyla koyulmuştur. Çünkü Kâbe'ye giren misafirlerin, Hâcibe hediye takdim etmesi, bir adet olarak bilinmektedir. Kaynaklarımıza göre, Hanefi mezhebinin kurucusu Ebu Hanîfe, Kâbe'ye girişinde o dönemin hâcibine bin dinar hediye etmiştir.¹²⁶

Şekil 3.7. Kâbe'yi Restore Eden Hükümdara Ait Levha.

Kaynak: <https://ilmfeed.com/9-photos-from-inside-the-kaba/> [02.02.2022].

Açıklama: Levhada şu ifadeler yer almaktadır: Bismillahirrahmanirrahim. Hamd alemlerin Rabbedir. Salât ve selâm elçilerin en şereflişi önderimiz Hz. Peygamber'e (s.a.v), âline ve tüm sahabesine olsun. Kutsal Kâbe'nin merdivenlerinin yenilenmesi, H.1397 Rebiülevvel ayında Haremeyn hizmetkârı, Kral Halid b. Abdülaziz el Suud'un emriyle yapılmıştır. Allah kabul eylesin Âmin.

3.10. Kâbe-i Muazzama'nın Açılması

¹²⁶ Muhammed Salih b. Ahmet b. Zeynelâbidîn eş-Şeybî, A.g.e., s.145.

Kâbe-i Muazzama, Benî Şeybe kâbilesinin teamülleri gereği senede iki kez, Şaban ayının 1. günü ile Muharrem ayının 15. gününde olağanüstü bir tören icra edilerek açılmaktadır. Açılış töreninde “Şeyhü’s-Sidâne (Baş Anahtarcı)” tarafından seçilen Benî Şeybe kabilesine mensup on kişi, Kâbe’nin içini gül suyu, ud yağı ve zemzem suyu ile yıkamaktadır. Geleneksel yıkama merasimine genellikle Suudi Arabistan devleti Kralı veya Mekke-i Mükerrreme Prensi eşlik etmektedir. Ayrıca, özel devlet misafirlerinin Mescid-i Harâm’a ziyarete geldiği durumlarda Kâbe-i Muazzama, Suudi Arabistan Krallığının özel emriyle açtırılabilmektedir. Misafirler, hâcibin Kâbe’yi açmasıyla Kâbe’den içeri girer, iki rekât namaz kılar ve temsili bir temizlik yaparlar. Benî Şeybe ailesinin anlatımına göre, geçmiş zamanlarda Kâbe gün içerisinde birkaç kez açılmaktaydı. Ancak yakın tarihlerde ziyaretçi sayısının artması nedeniyle izdiham yaşandığından, güvenlik sebebiyle bu geleneğe son verilmiştir.¹²⁷

3.11. Kâbe-i Muazzama’nın Anahtarları

Hicâbe görevini yerine getiren Benî Şeybe kabilesi, Kâbe ve Makâm-ı İbrahim’e ait üç adet anahtarın emanetçiliğini yapmaktadır. Bu anahtarların biri Kâbe’nin dış kapısına, diğer anahtar ise Kâbe’de bulunan Tevbe kapısına aittir. Üçüncüsü ise Hz. İbrahim’in (a.s) ayak izlerinin bulunduğu Makâm-ı İbrahim’e ait anahtardır. Bu anahtarlar, Benî Şeybe ailesinin büyüğü tarafından özel tasarlanmış bir kese içerisinde saklanmaktadır. Kâbe'nin dış kapısına ait anahtar ise sıradan, madenî bir anahtar olup, 35 cm uzunluğundadır. Bunlar da herhangi bir arıza durumunda değiştirilmektedir.¹²⁸

¹²⁷ <https://doc.aljazeera.net> Erişim Tarihi [08.06.2021].

¹²⁸ <https://doc.aljazeera.net> Erişim Tarihi [08.06.2021].

Şekil 3.8. Kâbe-i Muzzama'nın Anahtarları.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2023].

Açıklama: Kâbe'ye ait anahtarlar hâcîpten özel izin alarak görülebilmektedir.

Şekil 3.9. Kâbe Baş Hâcib'i Sâlih Efendinin Oğlu ve Anahtarlar.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke, [02.02.2023].

Açıklama: Sağdan sola: Tevbe kapısı anahtarı(çatı), Makam-ı İbrahim anahtarı, Kâbe'nin dış kapısının anahtarı.

Şekil 3.10. Yakın Açıyla Çekilen Kâbe Anahtarları.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2023].

Açıklama: Kâbe'nin yansıra Makam-ı İbrahim'in anahtarı da Şeybe ailesindedir.

Şekil 3.11. Tebük Civarında Bulunan Kâbe'nin Hâcibi Talha b. Osman'a Ait Erken Dönem İslâmî Kaya Yazıtı.

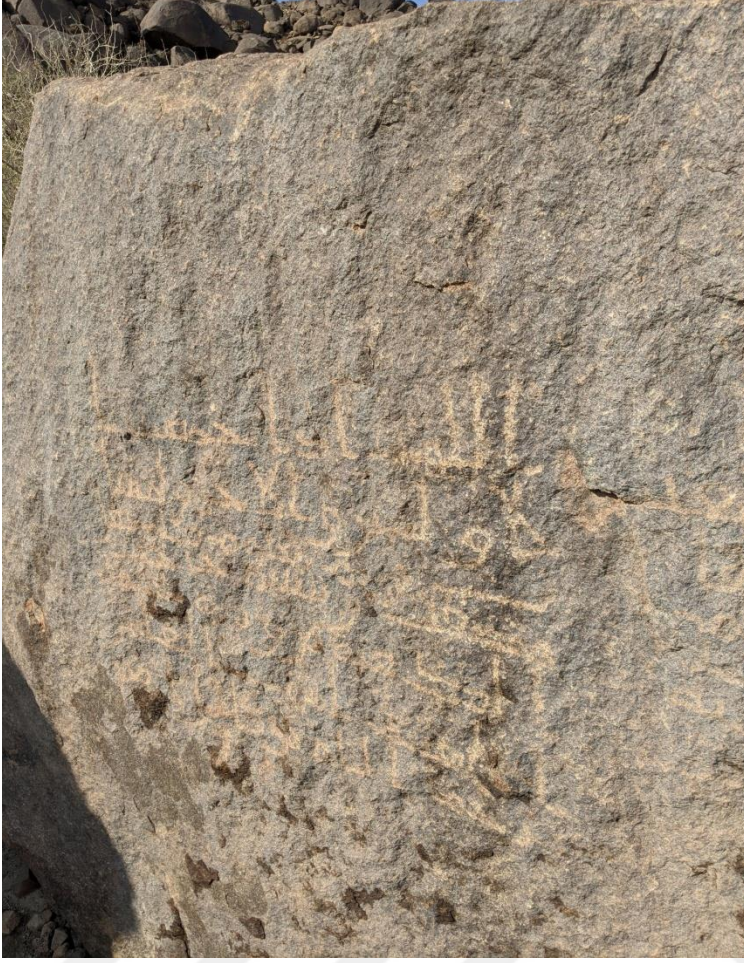
Kaynak: <https://mufity.blogspot.com/2021/01/arabistantebuk-civarnda-kabe-i.html>
[02.05.2023].

İçerik/Açıklama:

انا طلحة بن عثمان حاجب الكعبة

“Ben, Talha b. Osman. Kâbe'nin Hâcibi (Kapıcısı)”¹²⁹

¹²⁹ Bu değerli bilgiyi Arkeolog/Epigrafist/Tarihçi Faruk Sahrai'ye borçluyuz.

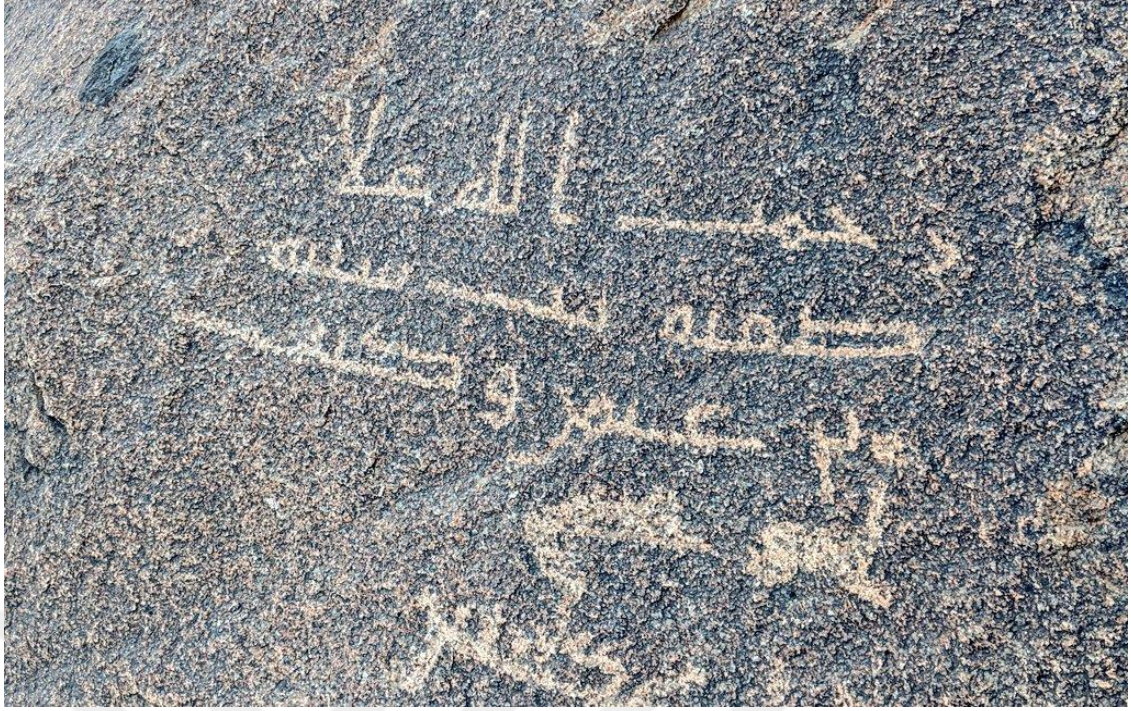
Şekil 3.12. Benî Şeybe'ye Mensup Kâbe Hacibi Mus'ab b. Şeybe'ye Ait Erken İslâmî Dönem Kaya Yazıtı.

Kaynak: <https://mufity.blogspot.com/2021/01/arabistantebuk-civarında-kabe-i.html>
[02.05.2023].

İçerik/Açıklama:

اللهم إذا جمعت الأولين والآخرين لميقات يوم معلوم فاجعل مصعب بن شيبة حاجب الكعبة من ورثة جنة النعيم يا رب العالمين رحم هلا من قال أمين

Allah'ım belirlenen günün belirlenmiş vaktinde ilk insanlarla sonraki insanları bir araya topladığında, Kâbe'nin hâcibi (Kâbe'nin anahtarlarını elinde bulunduran) Mus'ab b. Şeybe'yi Naîm Cenneti'nin mirasçılarından eyle.

Şekil 3.13. Şeybe b. Osman b. Ebî Talha'nın kızı Safiyye b. Şeybe'ye Ait Erken İslâmî Dönem Kaya Yazıtı.

Kaynak: <https://mufity.blogspot.com/2021/01/arabistantebuk-civarında-kabe-i.html>
[02.05.2023].

İçerik/Açıklama:

رحمة هلالا عال (على) صفية بنت شيبه بن عثمان وكتب

Allah'ın Rahmeti Safiyye binti Şeybe b. Osman'ın üzerine olsun. Ve (bunu) yazdı...
(Altındaki satır sonradan silinmiş)¹³⁰

¹³⁰ Bu yazıtı bizlere ulaştıran Abdurrezzak El-Rumeyhiye müteşekkirimiz.

Şekil 3.14. Mus'ab b. Şeybe'ye Ait Olduğu İddia Edilen Erken İslâmî Dönem Kaya Yazıtı.

Kaynak: <https://mufity.blogspot.com/2021/01/arabistantebuk-civarnda-kabe-i.html>

[02.05.2023].

İçerik/Açıklama:

اللهم صل أنت و ملائكتك على مصعب ابن شيبة

Allah'ım sen ve meleklerin Musab b. Şeybeye salât eyle.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sidâne / Hicâbe görevleri, Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'in Kâbe'yi inşa etmesiyle başlamış, daha sonra Kusay b. Kilâb'ın Mekke hakimiyetini ele geçirmesiyle sistematik bir hale bürünmüştür. Hz. Peygamber'in (s.a.v) dinî/şer'î bir statü kazandırması sonucunda günümüze kadar ulaşan ve "Kâbe'nin bakımı ve anahtarlarını taşıma vazifesi" olarak da bilinen Sidâne / Hicâbe, bu çalışmada tüm ayrıntılarıyla incelenmiştir.

İlk olarak, ikinci cahiliye dönemi olarak bilinen zaman diliminde Kâbe'ye ait bu hizmetlerin nasıl ve kimler tarafından yürütüldüğü özetle ele alınmıştır. Daha sonra Kusay b. Kilab'ın Huzâa kabilesinden Kâbe'nin hâcipliği görevini devralırken izlediği siyaset, tarih ve tabakât kaynaklarına başvurularak anlatılmıştır. Huzâalılarla giriştiği mücadeleyi kazanarak Mekke'nin hâkimi haline gelen Kusay'ın, Kureyş kabilesini Mekke'ye yerleştirip mâbed merkezli yönetimle ilgili önemli görevleri nasıl paylaştığına dair bilgiler sunulmuştur. Ayrıca, Kusay'ın soyunun Hz. İsmail'e ulaştığı, Orta Çağ nesep alimlerinin tarifleriyle doğrulanmıştır. Kusay, Kâbe'ye ait sidâne / hicâbe görevlerini vefatından önce oğlu Abdüddâr'a devrettiği için vefatından sonra oğulları arasında ortaya çıkan ahlâf ve mutayyebûn çatışmasına da yer verilmiştir.

İkinci olarak Kâbe'nin anahtarcılık vazifesinin Hz. Peygamber (s.a.v) devrindeki temsilcisi Osman b. Talha üzerinde durulmuştur. Önce Kusay b. Kilab'tan kendisine kadar gelen şeceresi zikredilerek Kâbe'nin yedinci hâcibi olduğu tespit edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile cahiliye günlerinde yaşadığı diyalog hatırlatılarak fetih günü gerçekleşen anahtar teslimi olayına dikkat çekilmiştir. Osman b. Talha'nın Fetih günü Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kendisine Kâbe anahtarını vermesi üzerine Müslüman olduğunu iddia eden Sa'lebî, Kurtubî, Nesefî ve Beyzavî gibi müelliflere ait rivayetler, tabakât, siyer, tefsir kitaplarından elde edilen sıhhat bakımından kuvvetli bir başka malumatlarla reddedilmiştir. Osman b. Talha'nın Müslüman oluşunun Hudeybiye anlaşmasından sonra, Mekke'nin fethinden önce olduğu hususunda Fahrettin er-Râzî başta olmak üzere çoğu kaynağın ittifak ettiği anlaşılmıştır. Ayrıca Tevbe suresinin 108. âyeti bağlamında Kâbe'ye ait böylesine mühim bir görevin müşrik olan birine verilmesinin şeriata aykırı olduğu gerekçesiyle Sa'lebi'nin başını çektiği bu rivayetin sıhhatli olmadığı sonucuna varılmıştır. İbn Kesîr'in "Osman b. Talha'nın Mekke'nin

fethine kadar müşriklerle olduğu" iddiasının temel sebeplerinden biri olarak Uhud savaşında müşriklerin safında savaşan Osman b. Ebi Talha ile olan isim benzerliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v) amcası Hz. Abbas'ın Haşimoğulları olarak ellerinde bulundurdukları sikâye görevine ek olarak sidâne vazifesini istemesi talebine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) onay verdiği, lakin âyet-i kerîmenin bunu tasdik etmediği iddiası da yanlış bir anlatım olarak değerlendirilmiştir. Zira incelenen ondan fazla rivayet, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) âyet nazil olmadan önce bu görevi Osman b. Talha'ya verdiğini, bunun üzerine ayetin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu fiilini desteklemek amaçlı indiğini ifade etmektedir.

Çalışmanın bütünsel bir değerlendirmesi sonucunda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

1- Sidâne ve hicâbe vazifeleri birbirinden ayrı da olsa fonksiyon bakımından tek bir vazife olan Kâbe'nin bakımı, anahtarlarını muhafaza etme ve Kâbe açma-kapatma görevini ifade etmek için kullanılmaktadır.

2- Hz. Peygamber'in (s.a.v) fetih günü Kâbe anahtarını ailenin yaşça büyüğü, aynı zamanda Müslüman olanına vermesinden dolayı bu gelenek aynı şekilde günümüze kadar ulaşmıştır. Söz konusu uygulama, sidâne / hicâbe vazifesinin yaygın kanaatin aksine babadan oğula değil "büyükten büyüğe" tevarüs yoluyla geçmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu yetkiyi devralan kişinin akli dengesinin yerinde olmaması durumunda görevinden azledilmeyip yanına vekil tayin edilmesi uygun görülmüştür.

3- Kâbe'ye ait anahtarlar sürekli değişmektedir. Asıl ve önemli olan hâciplik / anahtarcılık vazifesidir.

4- Osman b. Talha, yaygın anlatımların aksine, fetih günü değil Hudeybiye anlaşmasından sonra Safer ayında Müslüman olmuştur.

5- Hudeybiye sulhundan sonra Müslüman olan Osman b. Talha ile Uhud savaşında müşrikler safında ölen Osman b. Ebî Talha isimleri karıştırılmamalıdır.

6- Nisa suresinin 58. âyetinin nüzul sebebi Kâbe anahtarlarının teslim hadisesidir. Hz. Peygamber'in (s.a.v), Kâbe anahtarlarını Osman b. Talha'ya vermesi, bu âyetin nazil olmasından önce gerçekleşmiştir. Bu karar, Hz. Peygamber'in (s.a.v), amcası Hz. Abbas'ın ısrarlarına rağmen yönetime ait bu görevi kendi akrabalarının aksine, bu işi ehil olanlara verme konusundaki hassasiyetini ortaya koymaktadır.

7- Sidâne / Hicâbe görevi tarih boyunca, Hz. İbrahim'in evlatlarının sorumluluğundan çıkmamıştır. Bu görev, Kâbe'nin inşa süreciyle birlikte İsmail oğullarında uzun bir

süre devam etmiş, sonrasında ise Cürhümlülere geçmiştir. Ancak onlar, Huzâalılarla yaşadıkları mücadelede mağlup olunca, Kâbe'nin hâcipleri Huzaâlîler olmuştur. Kusay'ın Mekke yönetimini Huzaâlîlerden devralıp, Kâbe görevlerini oğulları arasında paylaşmasıyla birlikte, bu görev Abdüddâroğullarına geçmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde hâciplik görevini Osman b. Talha ve Şeybe b. Osman üstlenmiştir. Günümüzde ise bu vazife, aynı kabilenin devamı olan Benî Şeybe ailesi tarafından sürdürülmektedir. Bu ailenin nesep bakımından Şeybe b. Osman'a dayandığı konusunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır.

8- Kâbe'nin bakımı ve anahtarlarının korunması görevini yerine getiren kişi, "Şeyhü'l-Hacebe," "Nakîbü'l-Hacebe," "Sâdin," "Hâcip" ve "Miftâhdâr" gibi unvanlarla anılmaktadır. Benî Şeybe kabilesine mensup erkeklerin tamamı bu unvanları taşısa da miftâhdârlık görevindeki mutlak yetki, "Kebîrü's-Sedene" olarak bilinen baş anahtarcıya aittir. Devlet nezdindeki mesul de bizâtihi kendisidir.

9-Hz. Aişe'nin Ya Rasulallah (s.a.v.), "Bütün hanımların Kâbe'ye girdi, ama ben girmedim" sitemi üzerine "Yakının olan Şeybe'ye söyle seni Kâbe'ye girdirsin" demiştir. Anlatılan bu bilgilere göre, Hz. Peygamber (s.a.v.), dinde mutlak bir otorite olmasına rağmen, Kâbe'ye giriş konusunda ailesini dahi istisna tutmamış, bu görevi yürüten Şeybe kabilesine tam yetki kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdullah Abdülcebbar. *Kıssatü'l-edeb fi'l-Hicâz fi'l-asri'l-câhili*, Kahire: Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, 1980.
- Ahmed, b. Hanbel. Ebuî Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Kitâbü'l-Îlel ve ma 'rifeti'r-ricâl*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife. 2001.
- Andalusî, *Tafsir al-Bahr al-Muhit*. Bairut: Dâr al-Fikr,1993.
- Ateş, Ali Osman. "Kusay b. Kilâb", DİA (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/460-461.
- Belazûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*. Th. Süheyl Zekeriyya. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996.
- Beydâvî, Ebu'l-Kasım Necmeddin. *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye, 1988.
- Cevherî. *Es-Sıhah, Tac'l-Lüğâ ve Sıhahu'l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdülgafur Attar, Kahire, 1984.
- Diyamet İşleri Başkanlığı, *Kur'an Yolu Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020,
- Duman, Muhammet Fatih. *Kureyş Kabilesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2015.
- Ebû Harze Cerir b. Atıyye b. Halafa Cerir b. Atıyye. *Divanü'l-Cerîr*. Beyrut: Şeriketü'l-Alemîyye li'l-Kitâb, 1995.
- Ebu'l-Feth Muhammed b. Abdullah b. Yahya (734–1333) *Uyûnu'l Eser fi Fünûni'l-Megazi ve 'ş-Şemâil ve 's-Sîy*. 1993.
- Eyüp Sabri Efendi. *Mir'atü'l-Haremeyn-Mir'at-ı Mekke ve Medine*. İstanbul: Fatih Yayınevi. 1890.
- Eyüp Sabri Paşa, *Mir'atu'l-Haremeyn (Haremeyn Tarihi): Mir'at-i Mekke (Inceleme-Metin)*, Ömer Faruk Can ve F. Zehra Can. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018).
- Ezrakî, Ebu'l-Velîd. *Ahbâru Mekke*. çev. Yunus Vehbi Yavuz, Ankara: Ankara Okulu Yay, 2017.
- Ezrakî. *Ahbâru Mekke Mâ Câe fihâ mine'l-Âsâr*. Mektebetü'l-Esedî, ty. 2003.

- Fakihî. el-Fakihî, Ebû Abdullah Muhammed b. İshâk b. el-Abas (ö. 272/885). *Ahbâru Mekke fi kadîmi'd-dehr ve hadîsîh*. ty. y.y.
- Fayda, Mustafa, "Bilâl-i Habeşî" DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/152.
- Fayda, Mustafa. "Abdümenâf b. Kusay", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/287-288.
- Fayda, Mustafa. "Cennetü'l-Muallâ", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/387.
- Habîb, İ. "Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye el-Hâşimî. El-Münemmak Fî Ahbâri Kureyş." Thk. Hurşit Ahmet Faruk. (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1985).
- Hamîdullah, Muhammed. "Îlâf", DİA (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/63-64.
- Hamidullah, Muhammed. "İslam Peygamberi, çev." Salih Tuğ, İstanbul: İrfan, 1993.
- Hâşimî, Seyyid Hüseyin. *Tabakât Huccâb el-Kâbe*, Beyrut:Müessetür-Reyyan, 2013.
<https://doc.aljazeera.net> [08.06.2021].
- İbn Abdi'l-Berr, İsmail ve Nemerî, Esad Ömer Cüneyt Yusuf. *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. Dâru'l-Cîl, 1995.
- İbn Cübeyr, İbn. Ebü'l-Hüseyin Muhammed. *er-Rihle*, (Beyrut: Dâr-u Beyrut, 1964).
- İbn Ebî Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*, 1999.
- İbn Ebî Şeybe. *el-Musannefu fî'l-ahadisî ve'l-asar*. Daru't-tac. 1989.
- İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed b. Habib el-Bağdâdî. "Kitabü'l-Münemmak fî Ahbâri Kureyş." Ed. Hurşîd Ahmed Fâruk. Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1985.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebul Fazl Şihabuddîn Ahmet Ali. *El-İcab bi Tibyânî'l-Esbâb*. Beyrut: Daru İbn Cevzi, 1997.
- İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Haz: Abdulaziz b. Abdullah İbn Bâz, (Beyrut: Dâru'l-Meârif, 1959).
- İbn Hacer el-Askalânî. *el-İşâbe fî temyîzi's-şahâbe*. nşr. Ali el-Bicâvî. Kahire: 1970-72.
- İbn Hacer, el Askalanî. *el-İsabe fî Temyizi's-Sahabe*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1995.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zahiri. *Cemheretu ensâbi'l-Arab*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983.

- İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. Düzenleme: Mustafa es-Sekâ ve diğerleri. 1955.
- İbn İshak, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. çev. Ali Can. Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2009.
- İbn Kesîr, İsmail. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1969.
- İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*. Beyrut: Mektebetu'l-Mearif, 1981.
- İbn Münzir, Ebû Bekir Muhammed b. İbrahim en-Neysebûrî. *Kitâbu Tefsîri'l-Kur'an*. Medine: Dâru'l-Muâsır 2002.
- İbn Sad, Ebû Abdillâh Muhammed, et-Tabakâtü'l-Kübrâ. (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1968).
- İbnü'l-Cevzî, Cemaleddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman, *Telgîhu Fuhumi Ehli'l-Eser fi Uyuni't-Tarih ve's-Siyer*, Daru'l-Erkam, Beyrut, 1997.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin. *el-Kâmil fi't-Târih. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî*, y.y., 1997.
- İbnü'l-Esîr. *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlm, 1989.ty.
- İbnü'l-Kelbî, E. L. M. Hişâm b. Muhammed. *Cemheretü'n-Neseb*. (Kuveyt: Kuveyt Devlet Kütüphanesi, 1983).
- Kâbe, "Kâbe'nin içinde ne var", <https://www.islamveihsan.com/kabenin-icinde-ne-var.html> [02.02.2023].
- Kâbe, "Kâbe'nin iç çekimleri", <https://ilmfeed.com/9-photos-from-inside-the-kaba/> [02.02.2022].
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed. *El-Camiu'li Ahkâmi'l-Kur'an*. Kahire: Daru'l-Kütüb el-Mısriyye, 1964.
- Mahmud, Âlûsî Şihabuddin. *Rûhu'l-ma'ânî*. Kahire: thz.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed İbn Muhammed İbn Mahmûd, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*. Kahire: Müessesetü'r-Risâle. 2004.
- Muhammed Ali Edlebi, *Fihrisü'l-a'lâmi'l-mütercimîn fi't-Tabakati'l-Kübra li-b. Sa'd*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1986.
- Muhammed Salih b. Ahmet b. Zeynelâbidîn eş-Şeybî. *İlamu'l Enâm bi-Târih Beytillah'il Harâm*, Riyad: Elite Publisher, 2008.

- Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasan. *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, (Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1980).
- Mukatil b. Süleyman, Ebü'l-Hasan. *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*. Kahire: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmme li'l-Kitâb, 1980.
- Müslim, *el-Camiu's-Sahih*. Daru'l Cil, Beyrut-h, 1426.
- Nasır b. Ali el-hârisi. *Eserul İslamiyya fi Mekke el-Mukerreme*. t.y. y.y.
- Nuaym. *Ma'rifetu's-Sahâbe*. Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî (430/1038). 1988.
- Râzî, Fahreddin. *Mefatihü'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1981.
- Sa'lebî, Ebû İshak Ahmed. *El-Kesf ve'l-Beyân*. Beyrut: Dâr İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 2002.
- Sarıçam, İbrahim. "Hicâbe", DİA, (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/431.
- Sem'ânî, Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed. *Tefsîru'l-Kur'ân*. 2010.
- Seyyidinnâs, İbn Seyyidinnas el-Ya'muri Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. *Uyunu'l-Eser*. Ta'lik: İbrahim Muhammed Ramadan. Beyrut: Daru'l-Kalem, 1993.
- Suyûtî, Celâluddîn. *Lübâbu'n-Nükûl*. Beyrut: Dâru'l-hicre, 1990.
- Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [29.10.2022].
- Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî. Mülakat: Yusuf Akbey. Mekke, [02.02.2023].
- Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî. Mülakat: Yusuf Akbey. Mekke, [02.02.2022].
- Şeyh Salih Zeynelabidin Efendi. Mülakat: Yusuf Akbey. Mekke, [02.02.2023].
- Taberî, *Târihu'r-Rusülve'l-Mülük*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, Mekke, 1968.
- Taberî. *el-Umem ve l-Mulûk*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi l-İlmiyye, 1407.
- Taberî. *Tefsiru't-Taberi*. Beyrut: Dar'ul-Fikr, 1984.
- Vâhıdî. *Esbâb-ı Nüzul*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb. 1994.
- Vâkıdî. *Kitâbü'l-Meğâzî*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1948.
- Ya'kubi, Ahmet b. Ebu Ya'kub el-Abbas, *Târihu'l Ya'kubi*, (thk; Abdü'l-Emir Mihna), Beyrut, 2010.

Yakubî, İbn Vazîh Ahmed b. İshâk b. Cafer. Târih el-Yakubi. I-II. Beyrut: Dâru Sadr, ts.

Yazır, Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'ân Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979.

Yazır, Muhammed Hamdi. Hak Dini Kur'ân Dili, hazırlayan: A. C. Köksal ve M. Kaya. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021),

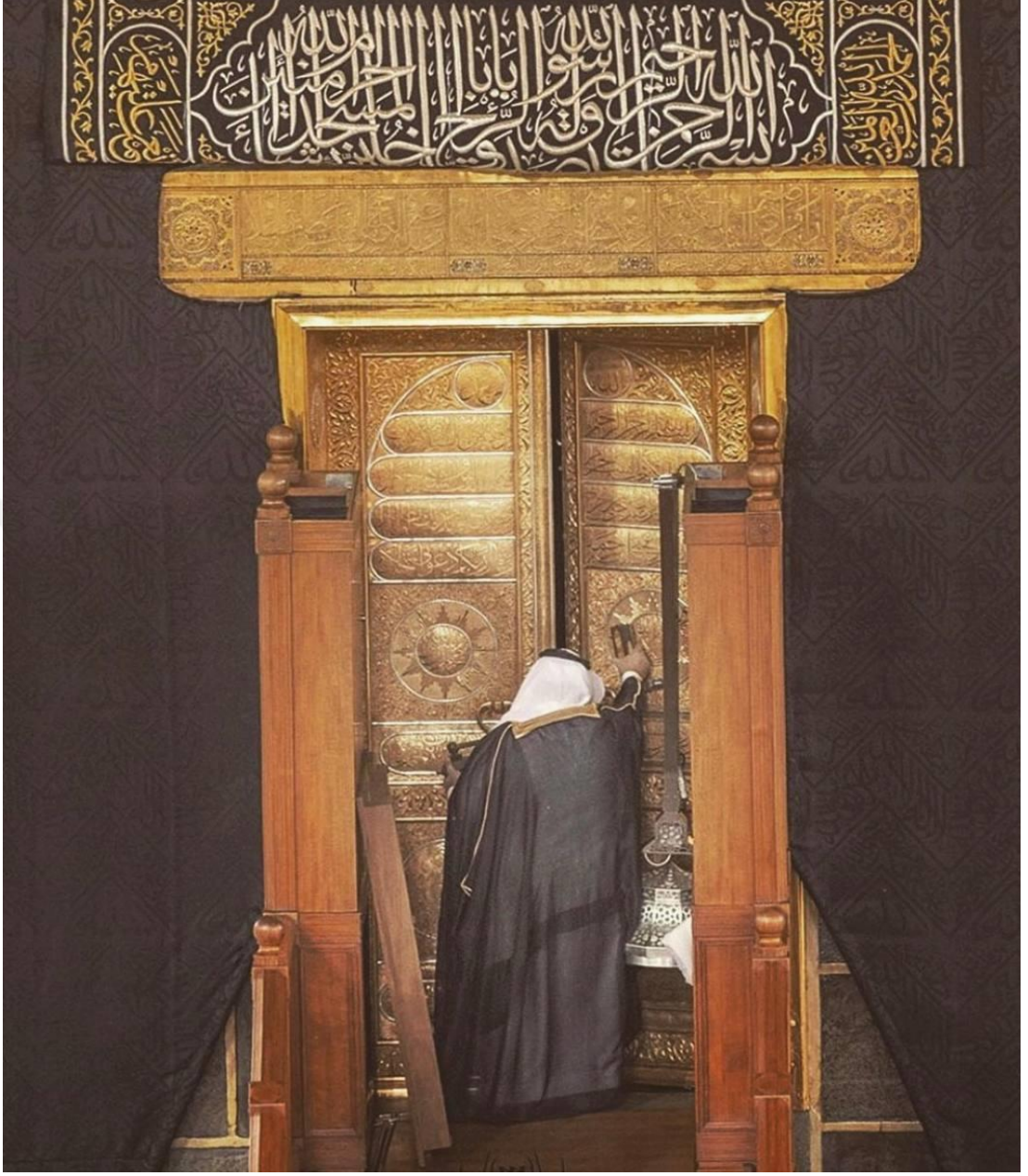
Yılmaz, Ali. Hz. Muhammed'in Ehliyet ve Liyakat Merkezli Görevlendirmeleri; Osman b. Talha (r.a.) Örneği. *İstem*, (31), 1-20.

Yüksel, Müfit, Tebük civarında erken dönem İslami kaya yazıtı. <https://mufity.blogspot.com/2021/01/arabistantebuk-civarnda-Kâbe-i.html> [02.05.2023].

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım. *El-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vil*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.

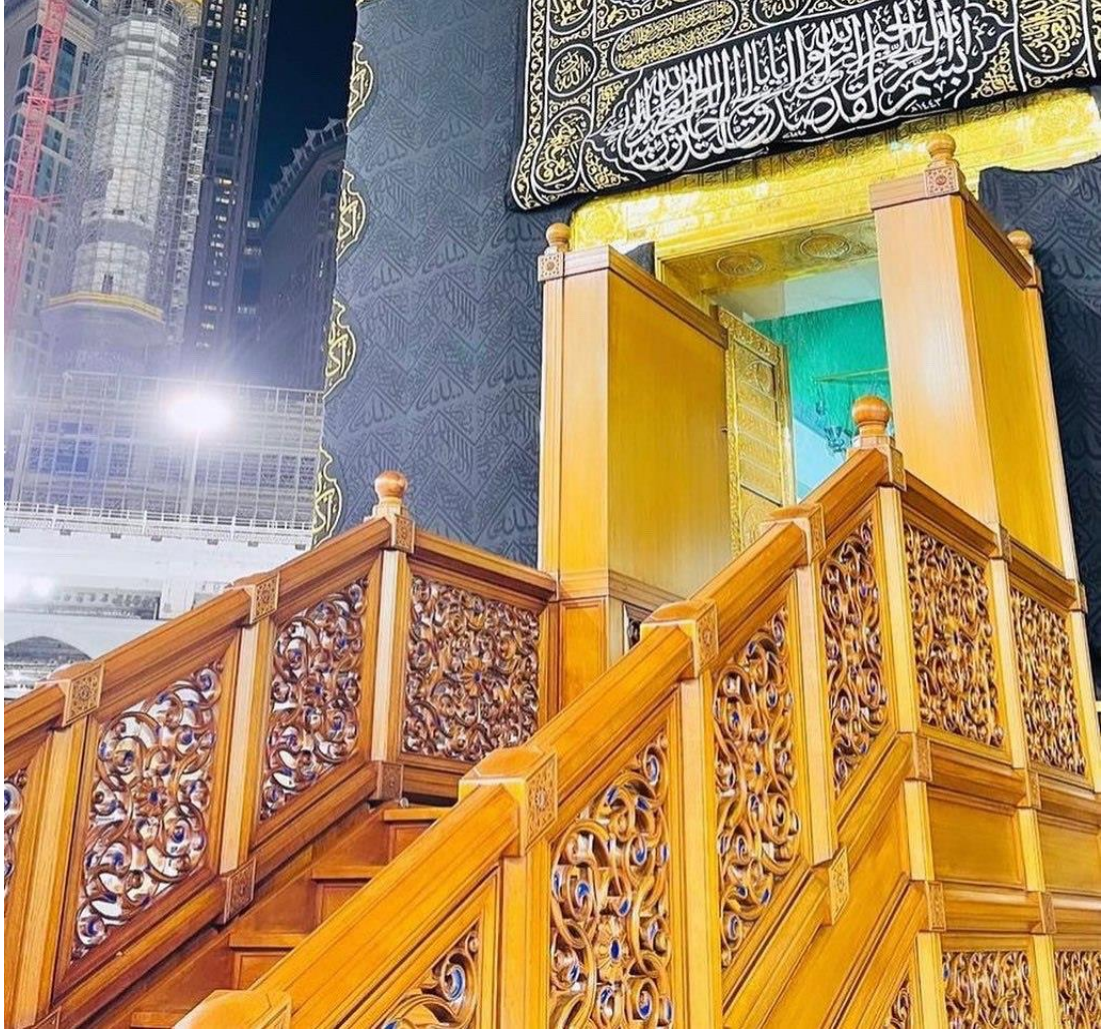
Zübeyrî, *Kitâbu Nesebi Kureyş*. Kahire: Dâru'l-Meârif, 1982.

EKLER

Şekil Ek. 1. Yıkama Merasimi için Kâbe-i Muazzama Hâcib Vekili Abdurrahman eş-Şeybî Tarafından Açılırken.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2023].

Şekil Ek. 2. Kâbe-i Muazzama'ya Giriş Kolaylaştırmak için Kurulan Merdiven.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2023].

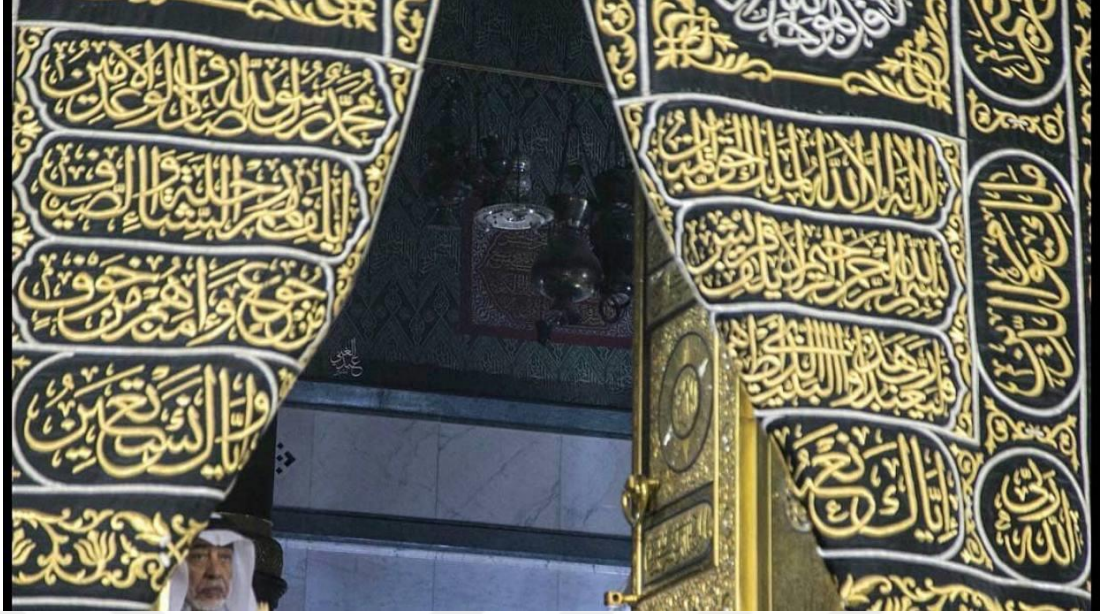
Şekil Ek. 3. Beyt-i Şerîf in İçinden Çekim.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2023].

Şekil Ek. 4. Ahşapla Süslenmiş Direkler ve Hükümdarlar Tarafından Kâbe'ye Hediye Edilmiş Asmalar.

Kaynak: <https://www.islamveihsan.com/kabenin-icinde-ne-var.html> [02.02.2023].

Şekil Ek. 5. Kâbe-i Muazzama'nın Kapısı Açıkken Çekilmiş Bir Fotoğraf.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2023].

Şekil Ek. 6. Kâbe Başmiftâhdârı¹³¹ ve Oğluyla Mekke-i Mükەرreme'de bir Meclis Hatırası.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [29.10.2022].

¹³¹ Baş Muhafız, Sâdin-i evvel, Baş anahtarcı gibi isimlendirmeler de aynı anlamı karşılamaktadır.

Şekil Ek. 7. Benî Şeybe Kabilesine Mensup Hicâbe / Sidâne Görevlisi.

Kaynak: <https://www.islamveihsan.com/kabenin-icinde-ne-var.html> [02.02.2023].

Şekil Ek. 8. Kâbe Anahtarları.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2023].

Şekil Ek. 9. Kâbe Hâcibi Şeyh Salih Efendinin Oğlu Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî ve Kâbe Anahtarları.

Kaynak: Şeyh Abdurrahman eş-Şeybî, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke [02.02.2023].

بسم الله الرحمن الرحيم

خطاب تزكية لمن يهمه الأمر

بعد حمد الله تعالى والصلاة والسلام على رسوله
وآله وصحبه

أقول إن الطالب يوسف بن مجير أكباي تركي
الجنسية هو طالب علم أكمل البكالوريوس في العلوم
الإسلامية وحاليا يحضر الماجستير في تاريخ
الإسلام وهو ذو خلق ودين وعلى منهج سلفنا
الصالح.. أحسبه كذلك والله حسيبه ولا أزكي على
الله أحدا

والله الموفق والهادي إلى سواء السبيل...

:المركي لوجه الله

دكتور صالح زين العابدين الشيببي

كبير سدنة بيت الله الحرام

Şekil Ek. 10. Kâbe Baş Miftâhdârı Şeyh Salih Zeynelâbidin Efendi Tarafından
Şahsımız Adına Yazılan Mühürlü Tezkiye

Kaynak: Şeyh Salih Zeynelabidin Efendi, Mülakat: Yusuf Akbey, Mekke
[02.02.2023].

ÖZGEÇMİŞ

Yusuf Akbey

Adres:

İletişim Bilgileri:

A. EĞİTİM

Lisans: Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2020, Siirt.

B. BİLDİRİLER

Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemi Sidâne ve Hicâbe vazifesi. Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Kongresi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.